

מדריך להכנת חוקי עזר וצווי עבירות קנס של רשויות מקומיות

אדר התשס"ט
פברואר 2009

הוכן בידי
עו"ד יצחק גורדון

המחלקה לחקיקת משנה
משרד המשפטים

פתח דבר

מדריך זה נועד לשימושם של יועצים משפטיים של רשויות מקומיות, כדי לסייע להם בנפתולי הליך התקנת חוקי עזר וצווי עבירות קנס של הרשויות המקומיות, לתת להם דגשים וכללים שונים לעניין הכנת חוקי העזר וצווי עבירות הקנס, וכדי לייעל ולשפר את תהליך העבודה כולו.

המדריך מבוסס על לקחים שנלמדו מהטיפול השוטף בתחום זה במחלקה לחקיקת משנה, וכן כולל העלאה על הכתב של חלק נכבד מן ה"תורה שבעל פה" של המחלקה לחקיקת משנה, מחלקת נוסח החוק, ומערכת "רשומות" במשרד המשפטים.

חלק א' של המדריך, שעניינו הבדיקה המהותית של חוקי עזר וצווי עבירות קנס, נכתב בסיוע עו"ד **שלומית מצליח ועו"ד מיכל רבינוביץ מהמחלקה לחקיקת משנה**; תודה מיוחדת נתונה לעו"ד **איילת גאדי** מנהלת המחלקה לחקיקת משנה, שמפיה למדנו את כל ה"תורה שבעל פה" של חקיקת המשנה.

חלק ב' של המדריך, שעניינו כללי עריכה וניסוח, מבוסס על **המדריך לניסוח חקיקה ראשית** שהכינה **מחלקת נוסח החוק במשרד המשפטים**, אשר הופץ בחודש יוני 2008 ונמצא באתר האינטרנט של הרשומות בכתובת: <http://reshumot.justice.gov.il>.

הוראות הלשון והשימוש במונחים, נכתבו בידי **עורכת "רשומות", גב' דניאלה כהן**.

יודגש כי אין במדריך זה כדי למצות את כל העקרונות והכללים להכנת חוקי עזר וצווי עבירות קנס וכי כל חוק עזר וצו עבירות קנס טעון בדיקה לגופו של עניין בידי משרד הפנים ומשרד המשפטים.

מדריך זה נמצא באתר האינטרנט של הרשומות בכתובת: <http://reshumot.justice.gov.il>

תוכן עניינים

1	מבוא.....	1
1	1. המחלקה לחקיקת משנה	1
1	2. הנחיית היועץ המשפטי לממשלה - חקיקת משנה: נוהל והנחיות	1
2	3. מדור שלטון מקומי	2
2	4. אתר האינטרנט של הרשומות	2
2	5. תבנית החקיקה	2
<u>חלק א': חוקי עזר וצווי עבירות קנס – הבחינה המהותית</u>		
3	2. חוקי עזר.....	3
3	ההסמכה להתקנת חוקי עזר	3
3	תהליך הטיפול בהכנת חוקי עזר	3
4	כללים ודגשים להכנת חוקי עזר	4
4	1. סתירה לחקיקה ראשית	4
4	2. סתירה לתקנות כלל-ארציות	4
4	3. סתירה לפסיקת בתי המשפט ולזכויות יסוד	4
	♦ אחריות הורים	
	♦ אחריות שילוחית	
	♦ חזקת אחריות	
5	4. קביעת אמות מידה	5
5	5. החלפת חוק עזר	5
5	6. פטור מאחריות נזיקית	5
5	7. הצמדה למדד	5
	♦ ניסוח סעיפי הצמדה למדד	
	♦ תדירות עדכון אגרות והיטלים	
5	8. רטרואקטיביות	5
6	9. מודעות ושלטים	6
6	10. סעיפי עונשין בחוקי עזר	6
7	11. חוקי עזר מרוכזים	7
8	12. אימוץ חוקי עזר לדוגמה	8
8	3. צווי עבירות קנס של רשויות מקומיות.....	8
8	רקע	8
8	1. מהם צווי עבירות קנס?	8
9	2. מבנה צווי עבירות הקנס	9

9	3. חשיבות הבדיקה של צווי עבירות קנס
10	4. תהליך הטיפול בהכנת צווי עבירות קנס
10	כללים ודגשים להכנת צווי עבירות קנס
10	הקדמה
11	1. מדרג הקנסות
	א. חומרת העבירה
	ב. מדרג הגיוני וסביר של הקנסות בצו של אותה רשות מקומית
	ג. אחידות הצו על כל חלקיו
	ד. התאמה לדרגות הקנס הקבועות בצוויים הכלל-ארציים לאותן עבירות
12	2. עבירות שאין כוללים אותן בצווי עבירות קנס
	א. עבירות חמורות מאד
	ב. עבירות שאינן ראויות להיכלל בצו עבירות קנס בשל קלותן, כגון
	ג. עבירות מינהליות
	ד. עבירות שאינן מתאימות להיכלל בצו עבירות קנס, מאחר שאינן מוגדרות דיין
12	3. הערות בטור ב' של התוספת הראשונה לצו
	א. הערות שבאות לצמצם עבירה הנקבעת כעבירת קנס
	ב. הערות הבאות לחלק סעיף אחד לדרגות קנס שונות
13	4. הסדרים כלל-ארציים
13	5. עבירות תעבורה
13	ברירת משפט

חלק ב': כללי עריכה וניסוח

14	4. מבנה חוק העזר וסעיפים שכיחים.....
14	א. שם חוק העזר
14	ב. חלוקה לסעיפים, לסעיפים קטנים ולפסקאות, ומספורם
15	ג. חלוקה לפרקים ולסימנים
15	ד. כותרות שוליים
16	ה. הגדרות
17	ו. אחריות של חבר בני אדם
17	ז. מגבלת גבייה
17	ח. תיקון עקיף
17	ט. הצמדה
18	י. סדר הסעיפים בסוף חוק עזר
18	יא. תחילה
18	יב. תחולה
18	יג. תחילה ותחולה במשולב
18	יד. הוראת מעבר
19	טו. הוראת שעה
19	טז. תוספת

20	.....	5. ביטול חוק עזר
20	.....	6. הנחיות לניסוח הוראות תיקון של חקיקה קיימת
20		א. כללי
21		ב. הפניה לחוק העזר שאותו מבקשים לתקן (חוק העזר העיקרי)
22		ג. סעיפי חוק העזר המתקן
22		ד. החלפת ביטוי חוזר
22		ה. תיקון או החלפה של כותרת שוליים
22		ו. תיקון, הוספה, מחיקה או החלפה של הגדרה
23		ז. תיקון תוכן הסעיף
27		ח. החלפת סעיף, סימן או פרק
27		ט. הוספת סעיף, סימן או פרק
28		י. ביטול סעיף, סימן או פרק
28		יא. הוספה, תיקון או ביטול של תוספת
29	.....	7. הוראות לשון ושימוש במונחים
29		א. כללי פיסוק
30		ב. שיטת הכתיב
30		ג. שימוש בביטויים, במונחים ובצירופי מילים
		כך ולא כך
		דומים אך שונים
		העדפות
33		ד. הוראות שונות
		שימוש בצורת פעיל
		פעלים בצורת נקבה רבות
		סדר מילים במשפט
		ה' הידיעה בסמיכויות
		ש' הזיקה
		מספרים
		תאריכים
		ראשי תיבות וקיצורים
34	.....	8. שונות
34		א. אזכור חיקוקים בחוקי עזר ומראה מקום
35		ב. ציון מקוצר של חיקוקים חוזרים
35		ג. הוראות מפקודת הפרשנות ומחוק הפרשנות

1. המחלקה לחקיקת משנה

המחלקה לחקיקת משנה היא תת-מחלקה בתוך מחלקת יעוץ וחקיקה במשרד המשפטים. מחלקת יעוץ וחקיקה כפופה ליועץ המשפטי לממשלה, ופועלת בשני התחומים שבאחריותה (יעוץ וחקיקה), כדי להבטיח שמירה על שלטון החוק ועקרונות היסוד החוקתיים, בפעולות הממשלה על זרועותיה ובעיצוב חוקי המדינה. מחלקת יעוץ וחקיקה מסייעת בידי היועץ המשפטי לממשלה במתן יעוץ והנחיה משפטיים לממשלה ולגופים ציבוריים נוספים. כן מכינה המחלקה הצעות חוק מטעם משרד המשפטים ומלווה את הליכי החקיקה של הצעות חוק ממשלתיות ופרטיות.

המחלקה לחקיקת משנה עוסקת בבדיקה המשפטית ובהתקנתן לפרסום של תקנות והוראות מינהל ב"רשומות" - בקובץ התקנות, בקובץ התקנות מק"ח (מסים, קניה, חובה), בקובץ התקנות חש"ם (חיקוקי שלטון מקומי) ובילקוט הפרסומים. החומר כולל תקנות, צווים, הוראות, כללים, הודעות ומינויים וחוקי עזר של רשויות מקומיות. המחלקה עורכת בדיקה של חקיקת המשנה המוצעת, ומוסרת הערות ותיקונים לגוף המתקין לעניין החוקיות, התוכן והנוסח, ולאחר מכן מעבירה את הנוסח המתוקן לפרסום ב"רשומות".

בנוסף הממונה על חקיקת משנה עוסקת במתן חוות דעת, יעוץ והדרכה למשרדי הממשלה, לוועדות ולגופים אחרים, בעניין החומר המוצע לפרסום - אופן התקנתו, הבמה הראויה לפרסומו והתאמתו לכל דין, לרבות השפעתם של חידושי חקיקה עליו.

על משמעות הפרסום ברשומות נאמר בסעיף 34א לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א-1971, כך: **"דבר שפורסם ב"רשומות" חזקה שנעשה כראוי..."**.

אנו במחלקה לחקיקת משנה, פועלים כדי ליצוק תוכן לתוך אותה חזקה - לוודא שככל הניתן, אמנם חקיקת המשנה המתפרסמת ב"רשומות" תיעשה כראוי.

2. הנחיית היועץ המשפטי לממשלה - חקיקת משנה: נוהל והנחיות

המחלקה לחקיקת משנה פועלת לפי הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 2.3100 "חקיקת משנה: נוהל והנחיות" (להלן – הנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 2.3100). הנחיה זו כוללת, בין השאר, את דרך ההכנה של תקנות וחוקי עזר, והנחיות והסברים שונים בעניין חקיקת משנה - הגדרתה, היחס בינה לבין חקיקה ראשית, התקנת תקנות, סמכות ההתקנה, אצילת סמכויות, חוקיות, חוקתיות, רטרואקטיביות, כללי ניסוח ועוד. יש בהנחיה גם פרק ספציפי לגבי חוקי עזר, אך גם שאר ההוראות שבהנחיה בכללותה רלוונטיות לחוקי עזר כמו לכל חקיקת המשנה.

מומלץ לקרוא את ההנחיה. ניתן להוריד אותה מאתר משרד המשפטים – במדור של הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, ולנוחותכם היא מצויה גם באתר הרשומות בכתובת הבאה: <http://reshumot.justice.gov.il>

3. מדור שלטון מקומי

מדור שלטון מקומי שבמחלקה לחקיקת משנה, אמון על הטיפול בחוקי עזר וצווי עבירות קנס של רשויות מקומיות. במדור שלטון מקומי בודקים בראש ובראשונה את הפן המשפטי של חוקי העזר, לאמור – האם ההסדרים שנקבעו בהם הותקנו בסמכות לפי החוק המסמך, האם לא מצויה בהם הוראה הסותרת חוקי יסוד, חוקים, תקנות כלל-ארציות ופסיקה של בתי המשפט; כן נבדקת הסבירות של הוראות חוקי העזר, האם יש בהן הוראות רטרואקטיביות, והאם יש התאמה פנימית ועקביות בתוך חוק העזר גופו. בד בבד נבדק גם הפן הלשוני-ניסוחי של חוק העזר וכן עריכתו בהתאם למבנה ולכללים המקובלים ב"רשומות", ובצורה שתהיה נהירה וברורה לציבור הרחב. כל הליך הבדיקה מתבצע כאמור, בהתאם להנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 2.3100.

4. אתר האינטרנט של הרשומות

במהלך חודש ספטמבר 2005 הושק אתר האינטרנט של הרשומות, הכולל את קובצי התקנות לסוגיהם, ילקוט הפרסומים, הצעות חוק-הממשלה וספר החוקים. ככלל, האתר מתעדכן בצורה שוטפת ביום הפרסום או למחרתו, ולא צריך להמתין שבועיים עד לקבלת חוברות ה"רשומות". הכתובת של האתר היא:

<http://reshumot.justice.gov.il>

5. תבנית החקיקה

כלי עבודה נוסף שמקל מאד על עבודת החקיקה הוא תבנית חקיקה אחידה ב-"WORD". מדובר בתבנית אחידה שבשימוש משרדי הממשלה והכנסת לצורך הכנת הצעות חוק וחוקים, אך ניתן ומומלץ להשתמש בה בקלות גם לתקנות ולחוקי עזר – מאחר שהמבנה שלהם הוא אותו מבנה. התבנית מסייעת לבנות את חוק העזר בצורה הנכונה מבחינה מבנית. מדובר בטבלה המותאמת למבנה של חקיקה, עם כפתורי קיצור דרך המקלים על המשתמש. תבנית החקיקה, קלה לשימוש, יעילה וחוסכת עבודה - **מומלץ להשתמש**. התבנית גם מזרזת ומייעלת את ההכנה לדפוס והפרסום ב"רשומות". את התבנית וכן את חוברת ההדרכה לשימוש בתבנית, ניתן למצוא באתר האינטרנט של משרד המשפטים בכתובת הבאה: <http://tavnit.justice.gov.il>.

במקביל להעברת חוקי העזר וצווי עבירות הקנס לטיפול המחלקה לחקיקת משנה בדואר רגיל, יש להעביר גם קובץ WORD בדואר אלקטרוני (מייל).

חלק א': חוקי עזר וצווי עבירות קנס – הבחינה המהותית

2. חוקי עזר

ההסמכה להתקנת חוקי עזר

ההסמכה להתקנת חוקי עזר מצויה בשורה של חוקים, ביניהם:

- ◆ פקודת העיריות
- ◆ פקודת המועצות המקומיות
- ◆ חוק איגודי ערים, התשט"ו-1955
- ◆ חוק הניקוז וההגנה מפני שטפונות, התשי"ח-1957
- ◆ חוק רשויות נחלים ומעינות, התשכ"ה-1965
- ◆ חוק שירותי הכבאות, התשי"ט-1959
- ◆ חוק שמירת הניקיון, התשמ"ד-1984
- ◆ חוק למניעת מפגעים, התשכ"א-1961
- ◆ חוק הסדרת מקומות רחצה, התשכ"ד-1964
- ◆ חוק הרשויות המקומיות (ביוב), התשכ"ב-1962
- ◆ חוק איסוף ופינוי פסולת למיחזור, התשנ"ג-1993

כאשר מכינים חוק עזר, לכל סעיף צריך להיות סעיף מסמך, במובן זה שאם אשאל - מהיכן הסמכות? לרשות המקומית תהיה תשובה. אין לכלול סעיפים שחורגים מהסמכות שבחוק. כמו כן, בפתח של החוק יש לציין את הסעיפים המסמיכים בחיקוקים השונים.

חוקי העזר של הרשויות המקומיות מתפרסמים בקובץ התקנות – חיקוקי שלטון מקומי (ק"ת-חש"ם), והם מצויים בנוסח משולב ועדכני למדי באתר משרד הפנים – שירות מבורך לציבור.

תהליך הטיפול בהכנת חוקי עזר

◆ חוק עזר מתחיל את דרכו ברשות המקומית שיוזמת אותו ומאשרת אותו במועצת הרשות. לאחר מכן הוא מועבר לבדיקת משרד הפנים הן מבחינה תקציבית והן מבחינה משפטית. שר הפנים מוסמך לעכב את חוק העזר תוך חודשיים מהמועד שהוא הוגש לו (סעיף 258 לפקודת העיריות וסעיף 22 לפקודת המועצות המקומיות). משרד הפנים מוציא הודעה שאין לו התנגדות לפרסום חוק העזר או "הודעת אי-עיכוב" אם חלף המועד לעיכוב חוק העזר. לאחר קבלת הודעת משרד הפנים ניתן להעביר את חוק העזר לטיפול המחלקה לחקיקת משנה.

- יצוין כי בחלק מהמקרים יש עדיין צורך באישור פוזיטיבי של שר הפנים לחוק העזר לפי חיקוקים מסוימים, כגון: סעיף 6 לחוק הסדרת מקומות רחצה, התשכ"ד-1964; סעיף 14 לחוק איגודי ערים, התשט"ו-1955; סעיף 16 לחוק רשויות נחלים ומעינות, התשכ"ה-1965;

- כמו כן, חוקי עזר מסוימים מצריכים אישור או הסכמה של שר אחר. כך למשל חוקי עזר לפי סעיף 6 לחוק למניעת מפגעים, התשכ"א-1961 (אישור השר להגנת הסביבה); סעיף 77 לפקודת התעבורה (הסכמה של שר הפנים ושר התחבורה); חוקי עזר בעניין ניקוז לפי סעיפים 34ב או 44 לחוק הניקוז וההגנה מפני שטפונות, התשי"ח-1957 (אישור של שר החקלאות – ראו שם); חוק עזר הפוטר רוכל מחובת רישוי מצריך אישור של שר הבריאות (סעיף 11ג' לחוק רישוי עסקים, התשכ"ח-1968). סעיף 15 לחוק איסוף ופינוי פסולת למיחזור, התשנ"ג-1993 (מתן סמכות עיכוב לשר להגנת הסביבה בדומה לשר הפנים). **לפיכך יש להעביר חוקי עזר אלה גם לבדיקת המשרד הממשלתי הרלוונטי (ובמקרים שנדרשים אישור או הסכמה, יש להעביר חתימה מקורית של השר על חוק העזר). בהקשר זה יצוין כי ביטול של חוק עזר צריך להיעשות באותה דרך שבה הותקן חוק העזר, לרבות קבלת אישור של שר כשהדבר נדרש (סעיף 15 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981).**

♦ את חוק העזר יש להעביר למחלקה לחקיקת משנה בשני עותקים חתומים במקור עם תאריך חתימה עדכני (עברי ולועזי), וכן העתק מהודעת משרד הפנים האמורה. כאשר יש מספר חותמים על חוק העזר (כגון שר או שני שרים), תאריך החתימה של החותם האחרון הוא הקובע והוא שצריך להופיע בסוף חוק העזר.

♦ במחלקה לחקיקת משנה במשרד המשפטים (במדור שלטון מקומי), נבדק חוק העזר הן מבחינה משפטית והן מבחינה צורנית, וככל שיש הערות ותיקונים אנו משוחחים ומתכתבים בעניינם עם היועצים המשפטיים של הרשויות המקומיות.

♦ הנוסח הסופי של חוק העזר מועבר למערכת "רשומות" לפרסום בקובץ תקנות חש"ם.

כללים ודגשים להכנת חוקי עזר

1. סתירה לחקיקה ראשית:

יש לשים לב שאין סתירה לחקיקה ראשית או חריגה מהחוק המסמך, כגון סתירה להסדרים שנקבעו בחוק להסדרת הפיקוח על כלבים, התשס"ג-2002.

2. סתירה לתקנות כלל-ארציות:

יש לשים לב שאין סתירה לתקנות כלל-ארציות כגון:

♦ בחוקי עזר בעניין שחיטת עופות – לוודא שאין סתירה לתקנות מחלות בעלי חיים (בתי שחיטה לעופות), התש"ך-1960;

♦ בחוקי עזר בעניין הזרמת שפכי תעשייה למערכת הביוב – לוודא שהריכוזים המרביים של המזהמים שנקבעו בתוספת לחוק העזר, אינם חורגים מאלו שנקבעו בתקנות המים (מניעת זיהום מים) (מתכות ומזהמים אחרים), התשס"א-2000.

3. סתירה לפסיקת בתי המשפט ולזכויות יסוד:

♦ חוקי עזר צריכים כמובן להתיישב עם חוקי היסוד.

♦ כיום לא יאושרו סעיפים המגבילים באופן גורף את חופש הביטוי או חופש העיסוק.

♦ **אחריות הורים** - כיום לא יאושרו סעיפים בדבר אחריות הורים למנוע מקטין הנתון להשגחתם לעבור עבירה על חוק העזר – מדובר באחריות רחבה מדי שכמעט שאין מקבילה לה בחקיקה הראשית, והיא סותרת את עיקרון האשם האישי.

- ◆ **אחריות שילוחית** - אין מקום לקבוע עבירות של אחריות שילוחית (אחריות של נושא משרה בתאגיד לעבירה שעבר התאגיד או מי מעובדיו). כיום בחקיקה מטילים אחריות רק בשל הפרת חובת פיקוח (ראו בחלק ב' למדריך את הנוסח המקובל לסעיף אחריות בעניין "חבר בני אדם").
- ◆ **חזקת אחריות** – אין מקום לקבוע בחוק עזר חזקה חלוטה. לפיכך יש לסייג אותה על פי חזקת אחריות במילים "אלא אם כן הוכח אחרת".
- ככלל על יועץ משפטי לעירייה להיות מעודכן בפסיקת בג"ץ ובתי המשפט לעניינים מינהליים ובפרט ביחס לזכויות היסוד.

4. קביעת אמות מידה:

- ◆ במתן סמכויות לבעלי תפקידים וועדות, במיוחד לעניין מתן פטור או הנחה, או סיוג של תחולת הוראות חוק העזר (כגון ועדת שילוט, ועדת פטור וכד'). יש לקבוע בחוק העזר אמות מידה להפעלת שיקול הדעת ולא סתם לתת סמכות לא מוגבלת. באופן זה בעלי התפקידים או הוועדות יהיו רשאים לעשות X אם מצאו שהתקיימו תנאים שהוגדרו בחוק העזר, או אם מצאו שנתקיימו נסיבות מסוג מסוים.

5. החלפת חוק עזר:

- ◆ כאשר עושים שינוי מהותי בחוק העזר, מן הראוי להחליף אותו לגמרי. אם עושים תיקונים רבים תוספות ומחיקות עדיף למען הסדר הטוב והבהירות לציבור, להחליף את חוק העזר בחוק עזר חדש. יש לזכור שגם תיקון של חוק העזר, אפילו הוא תיקון קטן, הוא חוק עזר בפני עצמו, ולא צריך להירתע במקרים המתאימים מהתקנת חוק עזר חדש.

6. פטור מאחריות נזיקית:

- יש פעמים שרשויות מקומיות מבקשות להכניס סעיף הפוטר אותן מאחריות נזיקית לפי פקודת הנזיקין לגבי פעולותיה בעניין חוק העזר. רשות אינה יכולה לפטור את עצמה מהוראות הפקודה האמורה. ככל שהיא פטורה לפי דין, היא פטורה, ואם איננה פטורה, היא לא יכולה לקבוע הוראה בעניין בחוק העזר שלה.

7. הצמדה למדד:

- ◆ **ניסוח סעיפי הצמדה למדד:** כיום מנסחים את סעיפי הצמדה למדד של האגרות וההיטלים שבחוקי עזר, בלשון "יעודכנו" ולא "יועלו". עדכון סכומי האגרות וההיטלים תלוי במדד בין אם הוא עולה ובין אם הוא יורד. זו גם המדיניות כיום ביחס לאגרות ממשלתיות (ראו בהמשך בחלק ב' למדריך את הנוסח המקובל כיום של סעיף הצמדה למדד בחוקי עזר).

- ◆ **תדירות עדכון אגרות והיטלים:** עניין הצמדה למדד, בעיקר הצמדה החודשית, נולד בתקופת האינפלציה הדוהרת. כיום הממשלה קיבלה החלטה לגבי דברי חקיקה רבים, שיש לעדכן את הסכומים הנקובים בהם רק אחת לשנה. נראה כי גם את חוקי העזר אין זה ראוי לעדכן יותר מפעם אחת בשנה, וגם אין בכך צורך במצב הנוכחי לאור המדד הנמוך יחסית. זאת ועוד, בשאר דברי החקיקה מתפרסם הסכום המעודכן ברשומות. ברשויות המקומיות אין פרסום כאמור.

8. רטרואקטיביות:

- ככלל לא יאושרו חוקי עזר בעלי תחילה רטרואקטיבית. רק במקרים יוצאי דופן, באישור המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, יינתן אישור לתחולה רטרואקטיבית, וגם אז רק מנימוקים כבדי משקל שתציג הרשות,

ובכלל זה שיש בתיקון כדי להיטיב עם הציבור (ראו לעניין זה סעיף 20.3 להנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 2.3100).

9. מודעות ושלטים:

- ◆ בעבר אמנם פורסמו חוקי עזר שאסרו באופן גורף כל שילוט על רכב. אך היום, כאשר רבים המעסיקים הנותנים לעובדיהם כלי רכב הנושאים לוגו. ובפרט כאשר אנשים עוברים לעיתים מספר רשויות בדרכם מהבית לעבודה וחוזר חלילה, יש לנסח את סעיף האיסור בקפידה ולוודא שיתפוס את העבריינים. למשל – רכב שעיקר ייעודו לפרסום או רכב עם פרסום מסחרי המוצב בצורה קבועה במקום מסוים למשך פרק זמן משמעותי.
- ◆ לעניין הוראת חוק עזר לפיה מודעה מסחרית תהיה בעברית כולה או רובה – ראו את פסק הדין בע"א 105/92 **ראם מהנדסים קבלנים בע"מ נ' עיריית נצרת עילית**, פ"ד מז(5) 189.
- ◆ לעניין תוקף הוראת חוק עזר האוסרת חלוקת מודעות מיד ליד ברחוב - ראו את פסק דינו של בית המשפט לעניינים מקומיים בירושלים בת"פ (ירושלים) 2857/85 **מדינת ישראל נ' פרופ' עוזי אורנן** פס"מ מז(3) 334.
- ◆ **בחירות ותעמולה**: הוראות בחוקי עזר של שילוט האוסרות תליית מודעות פוליטיות על בניין מגורים, הן פגיעה מובהקת בחופש הביטוי וכן סותרות את חוק הבחירות לכנסת (דרכי תעמולה), התשי"ט-1959 (ראו תיקון מס' 18 לחוק האמור מדצמבר 2000). כמו כן חוק עזר אינו יכול להשליט משטר רישוי ופיקוח של הרשות המקומית על שלטים הנישאים בהפגנה ובאסיפה. לעניין זה עיינו בהנחיית היועץ המשפטי לממשלה מס' 1.1912 **"תחולת חוקי עזר של רשויות מקומיות על תעמולת בחירות ועל שלטים ומודעות בעלי מסר פוליטי"** (ניתן להוריד מאתר האינטרנט של משרד המשפטים, במדור הנחיות היועץ המשפטי לממשלה).

10. סעיפי עונשין בחוקי עזר:

- ◆ דרך האכיפה של עבירות הקבועות בחוקי עזר מתחלקת לשניים:
  - א. הגשת כתב אישום;
  - ב. מתן "דוח" – הזמנה למשפט עם ברירת קנס (או ברירת משפט - ראו סעיף 228 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982), בידי פקחי המועצה המקומית, מכוח צו עבירות קנס שמתקין שר הפנים בהסכמת שר המשפטים ובאישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת (להלן – ועדת החוקה) (ראו פירוט בהמשך, בפרק העוסק בצווי עבירות קנס).
- ◆ **הגשת כתב אישום**: בעבר הסמיכו פקודת העיריות (בסעיף 254 לפקודה) ופקודת המועצות המקומיות (בסעיף 23 לפקודה) את הרשויות המקומיות, לקבוע בחוקי העזר שלהם הוראות עונשין עד תקרת קנס מסוימת. בתיקון מס' 36 לפקודת העיריות משנת התשמ"ח (במסגרתו הוחלף סעיף 254 לפקודת העיריות) ובתיקון מס' 21 לפקודת המועצות המקומיות משנת התשנ"ז, (במסגרתו הוחלף סעיף 23 לפקודת המועצות המקומיות), נקבעה הוראת עונשין כללית הקובעת שיעור קנס אחיד, בשקלים חדשים, לכל מי שעובר על הוראה שבחוק עזר כלשהו של מועצה מקומית. הוראת עונשין כללית זאת מאפשרת הגשת כתב אישום לבית משפט על הפרת הוראה מהוראות חוק עזר כלשהו ובית המשפט יכול לפסוק לפיו קנס משמעותי, כיום עד 3,300 ₪, שהוא קנס מקסימלי ונתון לשיקול דעת בית המשפט.

◆ כאמור, הוראת העונשין הכללית החליפה את כל סעיפי העונשין הספציפיים שנקבעו בעבר בחוקי העזר השונים של הרשויות המקומיות ולמעשה אותם סעיפי עונשין כבר אינם בתוקף. יחד עם זאת, למען הסדר הטוב ובשל מראית עין כלפי מי שמעיין בחוק עזר, ראוי לבטל פורמלית את אותם סעיפי עונשין שבחוקי העזר. מזה שנים אנו נוהגים, בעת שאנו בודקים חוקי עזר מתקנים, להנחות את הרשויות המקומיות לכלול בחוק העזר המתקן סעיף המבטל מפורשות את סעיף העונשין, אם הוא עדיין קיים באותו חוק עזר עיקרי. כך במשך השנים תוקנו חוקי עזר רבים ונמחקו בהם סעיפי העונשין.

◆ בשנים האחרונות החליטה ועדת החוקה, שכל עוד יש לרשות המקומית סעיפי עונשין בחוקי העזר, ועדת החוקה לא תסכים לדון בצווי עבירות קנס בעניינם ולא תאשר את הצווים. לכן כיום, רשות מקומית שעוד נותרו לה סעיפי עונשין בחוקי העזר שלה מוצע שתבטל אותם בהקדם. אפשר לזום חוק עזר מרוכז לביטול סעיפי העונשין "חוק עזר לשם הרשות (ביטול סעיפי עונשין)", התשס"ח-2008". חוק העזר יכול להכיל את כל חוקי העזר שאינם דורשים אישור שר נוסף להתקנתם. חוקי עזר הדורשים אישור שר נוסף יתוקנו בגוף חוק העזר (או בחוק עזר מרוכז בעניין כל אותם חוקים שדורשים את אישורו של אותו שר).

דוגמאות לחוקי עזר מרוכזים לביטול סעיפי עונשין, ניתן למצוא ברשומות בחוברות של קובץ תקנות-חש"ם (למשל חוברות 711, 713 ו-716 – ראו באתר האינטרנט של הרשומות).

◆ יש לזכור שעבירות על חוקי עזר, גם אם אין לגביהן רישום במרשם הפלילי, הן עבירות פליליות לכל דבר ועניין, ויש לבחון אותם לאור העקרונות הכלליים של דיני העונשין. לכן יש לוודא בעת ההכנה של חוקי עזר, שאכן יש הצדקה מלאה לאכיפה במישור הפלילי, של כל איסור שמוצע לקבוע בחוק העזר ושל כל אחד מהיסודות הכלולים באותו איסור. כפי שיפורט להלן בפרק הבא של מדריך זה, שעניינו צווי עבירות קנס, יש לוודא שהאיסורים המוצעים בחוקי העזר ברורים דיים לשמש איסורים פליליים, שהם סבירים ושהם ראויים להיכלל בחוק עזר (למשל שלא מדובר בעבירות שאין לכלול בחוק עזר מפאת קלותן או שאין עניין ציבורי לאסרם במישור הפלילי, כגון שפיכת מים ברחוב וטיפוס על עצים).

לעתים מזומנות, במיוחד בחוקי עזר ישנים יותר, ישנם סעיפים שכיום כבר לא ניתן לכלול בחוקי עזר ובצווי עבירות קנס, בשל שינויי מדיניות, שינויי חקיקה או שינויי פסיקה שחלו במשך השנים. לפיכך, לא תמיד אפשר להסתמך על הוראות דומות בחוקי עזר קיימים, ואף מוצע כי כל רשות מקומית תבחן את חוקי העזר הקיימים שלה כדי לראות אם ישנם תיקונים נדרשים, וסעיפים שמוטב לשנות או לבטל בשל שינויי מדיניות, חקיקה או פסיקה, כאמור.

11. חוקי עזר מרוכזים:

התקנה של חוק עזר מרוכז הכולל הסדרה של נושאים רבים, המוסדרים בדרך כלל בחוקי עזר נפרדים, יוצרת בעיות שונות ומגוונות, כך שיש לשקול היטב אם אמנם נכון להתקין חוק עזר באופן כזה. חלק מן הבעיות העוללות להתעורר ושיש להביא אותם בחשבון במסגרת שיקול הדעת בעניין זה, נוגעות לנקודות אלה:

◆ איחוד חוקי עזר שונים לחוק עזר אחד מרוכז, מוביל לעיתים קרובות לחוסר עקביות במונחים דומים בפרקים השונים, להכללת הגדרות שונות לאותו מונח בפרקים שונים באופן שהגדרות אינן מתיישבות בהכרח האחת עם השניה, כל זאת יוצר בלבול ואי-בהירות ומקשה על פרשנות חוק העזר. לפיכך יש לשקול היטב אם אמנם נכון להתקין חוק עזר מרוכז כאמור.

- ◆ בשל היקף חוק העזר וההסדרים הרבים והשוניים הכלולים בו, נמצאים לעיתים לאורך חוק העזר סעיפים סותרים, או סעיפים החוזרים באופן דומה (בשינוי קל ומבלבל) או אפילו זהה על אותם הסדרים באופן שמקשה על הבנת כוונת חוק העזר.
- ◆ שמו של חוק עזר אמור לשקף את תוכנו. הכללת נושאים שונים ורבים בחוק עזר אחד, גורמת למצבים שבהם שמו של חוק העזר אינו משקף כראוי את מכלול הנושאים המוסדרים בחוק העזר.
- ◆ התקנת חוק עזר מרוכז מתבררת לא אחת כדרך הקצרה ההופכת בפועל לדרך הארוכה. למשל, כאשר מתברר שנושאים שונים בחוק העזר דורשים חתימה של שר מסוים, בעוד נושאים אחרים אינם דורשים חתימה של אותו שר, כל חוק העזר מתעכב עד לסיום הטיפול באותו משרד ממשלתי.
- ◆ תיקון בחוק עזר מרוכז גם הוא מורכב, ויוצר לא אחת בעיות. כך למשל, כאשר נדרשת חתימתו של שר מסוים על חוק העזר המקורי, וכעת מתבקש תיקון בנושא שאינו דורש מלכתחילה את חתימתו, מתעוררת שאלה האם נדרשת בכל זאת חתימת השר על התיקון, לאור הוראת סעיף 15 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981. כמו כן, רשויות מקומיות רבות נמנעות מלהחליף את חוק העזר בשלמותו, אפילו מקום שראוי לעשות כן בשל ריבוי התיקונים במשך השנים, הדבר יוצר חוק עזר שעשוי טלאי על גבי טלאי וגם המספור בו מסורבל ויוצר בלבול.

12. אימוץ חוקי עזר לדוגמה:

סעיף 262 לפקודת העיריות וסעיף 25א לפקודת המועצות המקומיות, מעגנים הסדר של אימוץ חוקי עזר לדוגמה שפרסם שר הפנים ברשומות, בידי רשויות מקומיות. ישנם חוקי עזר לדוגמה בנושאים שונים, ולעניין זה יש לפנות ללשכה המשפטית של משרד הפנים ולתאם את העניין איתם.

3. צווי עבירות קנס של רשויות מקומיות

רקע

1. מהם צווי עבירות קנס?

כאמור לעיל, דרך האכיפה של עבירות הקבועות בחוקי עזר, מתחלקת לשניים:

א. הגשת כתב אישום;

ב. מתן "דוח" – הזמנה למשפט עם ברירת קנס בידי פקחי המועצה המקומית, מכוח צו עבירות קנס.

צו עבירות קנס מותקן בידי שר הפנים בהסכמת שר המשפטים (לפי סעיף 26א לפקודת המועצות המקומיות או סעיף 265 לפקודת העיריות) ובאישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת (לפי סעיף 221(ד) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982). בהתאם להסמכה האמורה הותקנו צו העיריות (עבירות קנס), התשל"א-1971 וצו המועצות המקומיות (עבירות קנס), התשל"ג-1973 (להלן – צווי עבירות קנס).

צווי עבירות קנס קובעים שעבירות שונות בחוקי עזר של רשויות מקומיות יהיו עבירות קנס, שבשלהן ניתן לתת דוח על ידי פקח של המועצה המקומית, ולא רק להגיש כתב אישום לפי חוק העזר. דרגות הקנס לפי צווי עבירות קנס, הן עד לסכום של 660 ₪ כיום, לעומת קנס של עד 3,300 ₪ שיכול בית משפט להטיל כאמור, אם הוגש כתב אישום לבית משפט בשל עבירה על חוק עזר. הבדל זה נובע כמובן מכך שבצווי עבירות קנס מדובר באכיפה שיכולה להסתיים בלי שהדבר בכלל ייבחן בפני בית משפט, אלא רק בידי הפקח הנותן את הדוח.

צווי עבירות הקנס מתפרסמים בקובץ התקנות – חיקוקי שלטון מקומי (ק"ת-חש"ם), והם מצויים בנוסח משולב ועדכני למדי באתר משרד הפנים – שירות מבורך לציבור.

2. מבנה צווי עבירות הקנס

צווי עבירות הקנס בנויים באופן הבא: בתוספת הראשונה לצו העיריות/המועצות המקומיות ישנו חלק ספציפי לגבי כל רשות מקומית (אשר הותקן צו עבירות קנס בעניינה), המפרט –

- **בטור א'**: את רשימת חוקי העזר של הרשות המקומית הכלולים בצו עבירות הקנס (טור א' לתוספת);
- **בטור ב'**: את רשימת הסעיפים בכל חוק עזר שנקבעו כעבירות קנס, וכן סייגים לקביעת אותו סעיף כעבירת קנס, ככל שישנם;
- **בטור ג'**: מהי דרגת הקנס שנקבעה לכל סעיף (ז"א סכום הקנס מבין האפשרויות השונות הנקובות בגוף הצו האמור).

3. חשיבות הבדיקה של צווי עבירות קנס

בפתח הדברים יש להדגיש שנושא צווי עבירות הקנס הוא נושא סבוך ומורכב. מדובר למעשה במתן סמכות לרשות מקומית לבצע אכיפה פלילית קלה ובלא משפט, של עבירות שונות הקבועות בחוקי העזר שלה, בדרך של מתן "דוח" – הזמנה למשפט עם ברירת קנס. זאת בניגוד לאכיפה רגילה של עבירות הקבועות בחוקי עזר, אשר מתבצעת כאמור באמצעות הגשת כתבי אישום לבית המשפט. לאור חומרת הפגיעה בזכויות של נאשמים הכרוכה בקביעת צווי עבירות קנס, קבע המחוקק הליך אישור מורכב כדי לוודא שהפגיעה בזכויות תהיה מידתית ושהרשויות המקומיות לא יאכפו את חוקי העזר שלהם בצורה שאיננה ראויה, תוך שימוש לא נאות בכלי של המשפט הפלילי. **על כן נדרשת בדיקה משפטית יסודית של צווי עבירות הקנס בטרם יותקנו ויהפכו לדבר חקיקה תקף.**

בדיקת הצווים האמורים מצריכה עבודה רבה. מדובר בבדיקה פרטנית ודקדקנית של סעיפים שונים בחוקי עזר רבים של כל רשות מקומית המבקשת שיותקן צו בעניינה – האם הם ראויים להיכלל בצו עבירות קנס (מבחינת קלות או חומרת העבירה), האם הם סבירים, האם הם ברורים מספיק כדי להוות איסור פלילי, האם יש לסייג את הסעיפים השונים, מהן דרגות הקנס ההולמות את חומרת העבירות (הן לקולה והן לחמורה), האם יש מידרג קנסות הגיוני בתוך צו עבירות הקנס של אותה רשות מקומית, האם יש התאמה בדרגות הקנס בין הצווים של רשויות מקומיות שונות, והאם יש תאימות לחוקים, לתקנות ולצווים כלל-ארציים וכמובן לפסיקת בתי המשפט.

הבדיקה נערכת במשרד הפנים וכן במחלקתנו ובמחלקה הפלילית של מחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים, בשל הצורך בביקורת של גורם מתחום המשפט הפלילי על קביעת דרגות הקנס הראויות והסעיפים הראויים להיכלל בצו. העבירות נבדקות במשפטיים של משפט פלילי, ולעתים מזומנות, במיוחד בחוקי עזר ישנים יותר, יש סעיפים שכלל לא מאפשרים לכלול בצו או שרק חלק מהסעיף מוכלל בצו, או שסעיף מוכלל אבל בסייגים. במשך השנים, המדיניות הופכת להיות מחמירה יותר, בייחוד בשל חוקי היסוד, ולא כל סעיף שאושרה הכללתו בחוק עזר לפני 30, 20 או אפילו 10 שנים, בהכרח יהיה מקובל על המחלקה הפלילית היום. לפיכך, הסתמכות על הוראות קיימות בחוקי עזר או בצווי עבירות קנס של רשויות מקומיות שהותקנו לפני שנים, איננה ערובה לאישור הוראות דומות כיום, בשל שינויי מדיניות, שינויי

חקיקה או שינויי פסיקה שחלו במשך השנים.

לכן יש חשיבות גדולה, כבר בעת התקנת חוקי העזר, לנסח את סעיפיו בצורה ראויה, ברורה וסבירה מבחינה משפטית, כך שניתן יהיה "להמיר" אותם לעבירות קנס בלא בעיה וניתן יהיה לאכוף אותם.

4. תהליך הטיפול בהכנת צווי עבירות קנס

צו עבירות קנס מתחיל כהצעת טיוטה של הצו המנוסחת בידי הרשות המקומית, והיא מועברת לבדיקת המחלקה המשפטית במשרד הפנים שבודקת את הצו מול הרשות המקומית. לאחר שהנוסח מקובל על המחלקה המשפטית במשרד הפנים הוא מועבר למחלקה לחקיקת משנה במשרד המשפטים אשר בודקת את הצו הן מבחינה משפטית והן מבחינה צורנית, כפי שיפורט להלן, ומעבירה אותו לאחר מכן לבדיקת המחלקה הפלילית של מחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים. במהלך בדיקת הצו במחלקה לחקיקת משנה מעירים הערות, שואלים שאלות הבהרה, מתקנים את הצו ואף משכתבים את הצו. את הערותינו ואת הערות המחלקה הפלילית אנו מעבירים ליועצים המשפטיים של הרשויות המקומיות, משוחחים ומתכתבים איתם לביורור העניינים השונים העולים במסגרת בדיקת הצו, עד שמגיעים לנוסח מאושר.

לאחר מכן הנוסח המאושר מועבר ללשכה המשפטית במשרד הפנים כדי שיביאוהו לאישור ועדת החוקה. בדיון בועדת החוקה משתתפים נציג הלשכה המשפטית במשרד הפנים, נציג הרשות המקומית ונציג המחלקה הפלילית של מחלקת יעוץ וחקיקה במשרד המשפטים. בדיון בועדת החוקה מתבצעים לעיתים קרובות שינויים ותיקונים בנוסח הצו, אשר מוכנסים לנוסח הקיים, והצו המתוקן מועבר לחתימה של שר הפנים ושל שר המשפטים. לאחר שהשרים חתמו על הצו, הוא מועבר למחלקה לחקיקת משנה במשרד המשפטים לבדיקת סופית של תקינות הנוסח והתאמתו לנוסח שאושר, ואז הוא מועבר למערכת "רשומות" לפרסום.

כללים ודגשים להכנת צווי עבירות קנס

הקדמה

בעת הכנת טיוטת צו עבירות קנס ראוי שהרשות המקומית תבדוק את מכלול חוקי העזר שלה, ובכלל זה חוקי העזר הישנים שלה (ככל שישנם), ותדון ברלוונטיות של סעיפי חוקי עזר אלה למציאות הנוכחית - האם ראוי לאכוף אותם כיום, ואם כן, האם יש לסייגם ולהתאימם למציאות העכשווית (וכן לשקול לתקן את חוקי העזר הישנים באותה הזדמנות).

על הרשות לשקול אלו סעיפים בחוקי העזר שלה היא רוצה שייקבעו כעבירות קנס, האם נכון שאותם סעיפים ייכללו בצו עבירות קנס, האם היא רוצה לסייג את הסעיפים השונים, מהי דרגת הקנס שהיא מבקשת לקבוע לכל סעיף, ומהו מידרג הקנסות שהיא רוצה ליצור בתוך צו עבירות הקנס "שלה"; כל זאת בהתאם לצרכי הרשות המקומית והנסיבות המיוחדות של אותה רשות מקומית, כגון עבירות הנפוצות בשטח אותה רשות שיש רצון לבער אותן ולהחמיר בענישה בגינן, יכולתם הכלכלית של תושביה, ועוד. **מדובר למעשה בקביעת מדיניות האכיפה של הרשות המקומית.**

1. מדרג הקנסות:

בבדיקת מדרג הקנסות בצו נלקחים בחשבון מספר פרמטרים, כמפורט להלן:

א. חומרת העבירה:

- ◆ עבירות שיש בהן סיכון לשלום הציבור, לבריאותו או לבטחונו, כגון הבערת אש בשטח בנוי, מכירת בשר ומוצרי בשר פגומים ומזוהמים או בתנאים שיש בהם כדי להביא לקלקולם, עבירות של זיהום מים וכיו"ב. - יהיו בדרגת קנס א'.
- ◆ עבירות שעניינן גרימת מפגעים חמורים, כגון הזרמת שפכי תעשייה למערכת הביוב באופן הפוגע בפעולתה התקינה - יהיו בדרגת קנס א'.
- ◆ עבירות השחתה (ונדליזם) - יהיו בדרגת קנס א'.
- ◆ עבירות של גרימת מטרד או הפרעה לציבור ועבירות של גרימת מפגעים קלים יחסית – יהיו בדרגת קנס ב'.
- ◆ וכך הלאה...

ב. מדרג הגיוני וסביר של הקנסות בצו של אותה רשות מקומית:

- ◆ כך למשל לעבירות דומות באותו צו תינתן דרגת קנס זהה.
- ◆ שמירה על יחס סביר בין חומרת העבירות שנכללו בצו לבין דרגות הקנס שנקבעו להלן.

ג. אחידות הצו על כל חלקיו:

- ◆ בבדיקת חלק X של הצו הנוגע לרשות מקומית מסוימת, ככלל דרגות הקנס באותו חלק מושוות ומותאמות לדרגות הקנס שנקבעו לעבירות זהות או דומות בחלקים האחרים של הצו, לגבי רשויות מקומיות אחרות. זאת לשם שמירה על אחידות הצו והאכיפה לגבי הרשויות השונות.

ד. התאמה לדרגות הקנס הקבועות בצווים הכלל-ארציים לאותן עבירות:

- ◆ ככלל על דרגות הקנס בצווי עבירות הקנס של רשויות מקומיות, להיות מותאמות עד כמה שניתן לדרגות הקנס שנקבעו לעבירות זהות או דומות בצווי עבירות קנס כלל-ארציים, וודאי שלא לחרוג מגובה הקנסות בצווים הכלל-ארציים. דוגמאות לצווים כאלה הם:
    - צו סדר הדין הפלילי (עבירות קנס – שמירת נקיון), התש"ס-2000
    - צו סדר הדין הפלילי (עבירות קנס - מניעת רעש), התש"ס-2000
- הערה: לעניין היחס בין הסדרים כלל-ארציים להסדרים מקומיים, ראה בהמשך בסעיף בעניין **הסדרים כלל-ארציים**.

- ◆ סעיף 16 לחוק הרשויות המקומיות (הסדרת השמירה), התשכ"א-1961, קובע שהעונש על עבירה לפי חוק עזר של הסדרת השמירה לא יכול לעלות על 270 ₪. המשמעות היא שדרגת הקנס הנקבעת לעבירה כזאת יכולה להיות רק דרגת קנס ז' (220 ₪). **בפועל, ועדת החוקה איננה מאפשרת כיום קביעה של עבירות על חוקי עזר של הסדרת השמירה, כעבירות קנס.**

2. עבירות שאינן כוללים אותן בצווי עבירות קנס:

א. עבירות חמורות מאד:

◆ מדיניות משרד המשפטים היא, שכאשר ישנה עבירה חמורה מאד, כגון הפרעה לעובד ציבור (למשל פקח רשות מקומית) במילוי תפקידו, או גרימת נזק לרשות המקומית, אין מקום לכלול את העבירה בצו עבירות קנס שמקסימום הקנס במסגרתו הוא 660 ₪ ויש להגיש בגינה כתב אישום.

ב. עבירות שאינן ראויות להיכלל בצו עבירות קנס בשל קלותן ואי התאמתן לסנקציה פלילית (לכל היותר

מדובר בכללי נימוס), כגון:

- ◆ איסור פשיטת יד במקום ציבורי.
- ◆ איסור נבירה בפחי אשפה.
- ◆ איסור דריכה או טיפוס על דשא, עץ שער או סורג בגן.
- ◆ איסור לירוק ברשות הרבים (על אף שאנו כמובן נגד יריקה ברשות הרבים).

ג. עבירות מינהליות:

◆ נושאים המוסדרים במסגרת תקנות לפי חוק העבירות המינהליות, התשמ"ו-1985, כגון איסור העסקת קטין, וכיום גם רוב העבירות בעניין פיקוח על כלבים (ראו בהמשך בסעיף הסדרים כלל-ארציים). לעניין אכיפת עבירת קנס כאשר קיימת במקביל גם עבירה מינהלית, ראו את פסק הדין בבג"ץ 2126/99 מתי דה הס נ' עיריית תל-אביב ואח', פ"ד נד(1) 468.

ד. עבירות שאינן מתאימות להיכלל בצו עבירות קנס, מאחר שאינן מוגדרות דיין:

מאחר שמדובר בענישה פלילית, אין לכלול בצווי עבירות קנס עבירות כלליות ולא ברורות, כגון:

- ◆ עבירה של אי-שמירת "המראה הנאה" של חזית הבית.
- ◆ עבירה שעניינה אי-מילוי אחר הודעה של ראש הרשות או המפקח שניתנה לפי חוק העזר. מדובר בעבירה כללית של אי-מילוי אחר הודעה, כאשר לאורך חוק העזר יש סעיפים ספציפיים המהווים עבירות של אי-מילוי אחר הודעה בעניין זה או אחר, והם המתאימים להיכלל בצו ובדרגת הקנס התואמת לכל סעיף, לפי העניין.

3. הערות בטור ב' של התוספת הראשונה לצו:

א. הערות שבאות לצמצם עבירה הנקבעת כעבירת קנס -

צו עבירות קנס יפורש ברוח חוקי היסוד ולעיתים, בעיקר כשמדובר בחוקי עזר ישנים, ייוספו סייגים להתאמת חוק העזר לתקופתנו. למשל איסור שפיכת נוזלים ברשות הרבים יסויג ביחס לשפיכת מים.

ב. הערות הבאות לחלק סעיף אחד לדרגות קנס שונות -

סעיף הקובע עבירה של השלכת פסולת ברשות הרבים, כאשר "פסולת" מוגדרת בחוק העזר ככוללת אשפה ביתית, פסולת בנין, פסולת צמחים, פגרים של בעלי חיים, וגרוטות רכב. בהערות בטור ב' יחולק הסעיף כך שדרגת קנס א' תחול לגבי השלכת פסולת בנין, פגרים של בעלי חיים, וגרוטות רכב, דרגת קנס ב' תחול לגבי השלכת פסולת צמחים, ודרגה ז' תחול לגבי השלכת אשפה ביתית.

4. הסדרים כלל-ארציים:

הסדרים כלל-ארציים וצווי עבירות כלל-ארציים עדיפים על פני המקומיים, ומשכך יש לבדוק שאין הסדר כלל-ארצי בעניין שרוצים להסדיר בצו עבירות הקנס המקומי. כאשר יש כפל הסדרים, ישנה בעיה, כי מצד אחד - ההסדר המיטיב עם הנאשם גובר, ומצד שני - נכון שההסדר הכלל-ארצי יגבר. לפיכך כאשר יש כפל הסדרים מוצע לבדוק את ההסדר המקומי ולראות אם אין מקום לבטלו או להתאימו להסדר הכלל-ארצי. **עליכם כיועצים משפטיים של הרשויות המקומיות לבדוק עניין זה היטב, כדי שלא תיקלעו למצבים בעייתיים כגון גביה לפי הסדר מקומי שהקנס לגביו גבוה מההסדר הכלל-ארצי, ואזי תהיו חשופים אולי לתביעות השבה.**

הסדר כלל-ארצי קיים למשל בעניין שמירת הניקיון, תעבורה, פיקוח על כלבים והגבלת העישון. כיום בעניין הגבלת העישון והתעבורה, הרשויות המקומיות אוכפות את הצווים הכלל-ארציים וגם במסגרת המנגנון הכלל-ארצי של הפיקוח על כלבים, יש אפשרות הסמכה של פקחי רשויות מקומיות.

ועדת החוקה נוטה לפרש בצמצום את סמכות הרשויות המקומיות לקבוע עבירות קנס, במקרה שיש הסדר כלל-ארצי. דהיינו, נושא שהוסדר באופן ישיר או עקיף בהסדר הכלל-ארצי - בד"כ לא ייתנו להתקין לגביו צו עבירות קנס מקומי, גם אם בנושא הנקודתי ההסדר הכלל-ארצי שותק. במקרה שנושא ממש לא מוסדר - יתכן שהם יאפשרו לקבוע לגביו עבירת קנס.

דוגמה: יצירת הסדר מיוחד לגבי כלבים בגנים ציבוריים, הסדר שמחמיר יותר מההסדר הכלל-ארצי – ועדת החוקה איננה מאשרת. למעשה ועדת החוקה קבעה שאין לכלול בצווי עבירות קנס בענין כלבים, כל דבר שהוסדר באופן כללי או עקיף בחוק הפיקוח על כלבים. המשמעות היא שרק נושא איסוף הגללים של כלבים שאיננו מוסדר כלל ברמה הארצית, ניתן להסדרה היום דרך צווי עבירות קנס מקומיים.

5. עבירות תעבורה:

היבט נוסף של הסדרים כלל-ארציים הוא תחום התעבורה. לעניין חוקי עזר של העמדת רכב וחנייתו, ישנה אפשרות לאכוף חלק מהוראות חוקי עזר אלה באמצעות צו התעבורה (עבירות קנס), התשס"ב-2002 - ראו פרט 3 לתוספת לצו זה. עבירות על חוקי עזר של העמדת רכב וחנייתו שנכנסות לגדר ההוראות שבפרט 3 האמור, הופכות אוטומטית לעבירות קנס ואין צורך (ואף לא ניתן) להתקין לגביהן צו עבירות קנס מקומי.

עוד יצוין כי עבירות קנס שהן עבירת תעבורה כמשמעותה בפקודת התעבורה, הופכות אוטומטית לעבירות של ברירת משפט לפי סעיף 228(א) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982. כך שפקח יכול לתת למי שעבר עבירה כאמור, הודעה על תשלום קנס, שעליו לשלמו אלא אם כן ביקש להישפט (או אם ביטל תובע את ההודעה על תשלום הקנס לפי בקשתו).

ברירת משפט

סעיף 228(א) לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, מאפשר לשר המשפטים לקבוע, בצו, באישור ועדת החוקה, כי עבירות שהן עבירות ברירת קנס יהפכו לעבירות ברירת משפט. בברירת משפט, ברירת המחדל היא הקנס ורק אם מקבל ה"דוח" מגיש בקשה להישפט הברור עובר לבית המשפט. המשמעות של הפיכת עבירות קנס לעבירות ברירת משפט, היא העברת המשקל מאכיפת בתי המשפט לאכיפה של הרשות המקומית באמצעות פקחיה.

חלק ב' : כללי עריכה וניסוח

4.

מבנה חוק העזר וסעיפים שכיחים

להלן נתייחס לשלושה סוגי חוקי עזר :

חוק עזר חדש - חוק עזר חדש, לרבות חוק עזר חדש שמחליף חוק עזר קיים.

חוק עזר מתקן - חוק עזר המתקן חוק עזר קיים.

חוק עזר מבטל - חוק עזר המבטל חוק עזר קיים.

א. שם חוק העזר

שם חוק העזר בא לתת כותרת כללית, מדויקת ככל הניתן, לנושא חוק העזר.

1. חוק עזר חדש

חוק עזר לשם הרשות המקומית (נושא חוק העזר), שנה עברית נוכחית - שנה לועזית נוכחית

בציון השנה העברית יש לרשמה במלואה, כולל האות "ה" בראשיתה.

דוגמה :

חוק עזר לבית שמש (תיעול), התשס"ז – 2007

2. חוק עזר מתקן

חוק עזר לשם הרשות המקומית (שם חוק העזר המקורי)(תיקון מס'---), שנה עברית נוכחית

- שנה לועזית נוכחית

בתיקון לחוק עזר יינתן לחוק העזר המתקן שם כשם חוק העזר המקורי ויוסף

בסוגריים "תיקון". בתיקון נוסף של אותו חוק עזר באותה שנה עברית, יצוין בסוגריים

גם המספר הסידורי של התיקון – תיקון מס' 2, תיקון מס' 3....

בשנה העברית הבאה יחל מספור התיקונים מחדש – תיקון, תיקון מס' 2, תיקון מס'

...3

אין לציין בשם חוק העזר המתקן את השנה שבה התקבל חוק העזר המקורי שאותו

באים לתקן.

דוגמה :

חוק עזר לחוף הכרמל (רוכלים) (תיקון), התשס"ו - 2005

ב. חלוקה לסעיפים, לסעיפים קטנים ולפסקאות, ומספורם

כל חוק עזר, גם חוק עזר בעל סעיף אחד, יש לחלק לסעיפים ממוספרים, החל ב-"1", כאשר כל סעיף

ייחוד לנושא אחר בחוק העזר .

המספרים הניתנים לסעיפים, רצים מתחילת חוק העזר ועד סופו, ואין למספר אותם מחדש בכל

חלק, פרק או סימן.

- כאשר סעיף המסדיר נושא מסוים עוסק במספר עניינים רצוי לחלקו לסעיפים קטנים כאשר לכל עניין ייוחד סעיף קטן. סעיפים קטנים יסומנו "א)", "ב)", "ג)" וכו'.
- לעתים הסעיף או הסעיף קטן בא לפרט מספר עניינים שיש בהם מן המשותף, במקרה כזה ניתן לחלקו לפסקאות (שיסומנו "1)", "2)", "3)" וכו') ואף לפסקאות משנה (שיסומנו "א)", "ב)", "ג)" וכו'), שלהן פתיח משותף (רישה).

דוגמה:

5. (א) לא יוטל היטל על אדמה חקלאית ועל מבנה חקלאי.
(ב) חדל נכס מלהיות אדמה חקלאית -
- (1) מששונה ייעודו בתכנית, חייב בעליו בהיטל תיעול לפי הוראות חוק עזר זה ;
(2) משניתן לגביו היתר לשימוש חורג, חייב בעליו בהיטל תיעול לפי הוראות חוק עזר זה וההיטל ישולם כנגד מתן ההיתר ;
(3) מבלי שניתן לגביו היתר כאמור בפסקה (2), יחולו הוראות סעיף 4 בשינויים המחויבים ולפי הענין.

ג. חלוקה לפרקים ולסימנים

- כאשר חוק העזר הוא קצר, די בכותרות השוליים כדי להקל על ההתמצאות בו. הוא הדין בחוק עזר שאינו קצר ביותר אך הנושא שבו הוא דן הינו אחיד ומגובש, וחלוקתו לפרקים הינה מלאכותית. אך בחוקי עזר ארוכים ובחוקי עזר הדנים במספר נושאים או נושאי משנה, החלוקה לפרקים מקלה על ההבנה וההתמצאות.
- אם מספר הסעיפים גדול במיוחד יש לשקול האם, בנוסף לחלוקתו לפרקים, ראוי לחלקו חלוקה נוספת לסימנים.
- פרקים, ככלל, ימוספרו בסדר רץ מתחילת חוק העזר ועד סופו - "פרק ראשון", "פרק שני", "פרק שלישי" וכך הלאה, או "פרק א'", "פרק ב'", "פרק ג'" וכך הלאה ;
- סימנים יסומנו ככלל באותיות, מתחילת הפרק ועד סופו - "סימן א'", "סימן ב'", "סימן ג'" וכך הלאה, כאשר בכל פרק יחל סימון מחדש.

ד. כותרות שוליים

1. חוק עזר חדש

לצד כל סעיף בחוק העזר, תופיע כותרת שוליים המגדירה את נושא הסעיף.

- מטרתן של כותרות השוליים של סעיפי חוק העזר לאפשר למי שמחפש נושא מסוים בחוק העזר לאתר במהירות ובקלות את הסעיף שבו נדון אותו נושא. מכאן שעל כותרות השוליים להיות קצרות, פשוטות ומדויקות.
- יש לזכור כי כותרות השוליים מהוות חלק מחוק העזר ועל כן יכולה להיות להן חשיבות בעת פירוש חוק העזר. יש להקפיד לכן שלא תשתמע מהן משמעות שאינה עולה בקנה אחד עם ההוראות המהותיות שנקבעו בסעיפי חוק העזר.

מכיוון שכותרת השוליים נועדה להקל על ההתמצאות בסעיפים השונים, חשוב שלא יהיו באותו חוק עזר סעיפים שונים שלהם כותרת שוליים זהה. על כותרת השוליים להבליט דווקא את ההבדל בין הסעיפים השונים.

ישנן כותרות שוליים המופיעות בחוקי עזר רבים כגון "הגדרות", "תחילה", "הוראת שעה" וכו' - כאשר בחוקי עזר שונים ישנן הוראות מסוג דומה רצוי לשמור על אחידות הנוסח של כותרות השוליים של אותן הוראות, ובכך להקל על ההתמצאות בסעיפי חוקי עזר שונים.

2. חוק עזר מתקן

כותרות שוליים של סעיפי חוק עזר מתקן אינן מתארות את מהות התיקון אלא מציינות את מספר הסעיף בחוק העזר העיקרי שאותו מתקנים ואת סוג התיקון - הוספה, החלפה, תיקון או ביטול.

כותרת השוליים תנקוב בשם הסעיף העיקרי שאותו מתקנים, ואין לציין בה סעיפים קטנים או פסקאות.

דוגמה:

1. בסעיף 15 לחוק העזר העיקרי, סעיף קטן (א) - בטל.
(ולא ביטול סעיף 15(א))

ה. הגדרות

בחוק עזר העושה שימוש חוזר במונחים מסוימים, נהוג לכתוב סעיף הגדרות אשר יגדיר מונחים אלה ויאפשר שימוש מקוצר בהם בהמשך חוק העזר. במקרה זה ירוכזו ההגדרות בסעיף הראשון בחוק העזר.

כאשר נעשה שימוש במונחים המוגדרים בפרק מסוים, בסימן מסוים או בסעיף מסוים, בלבד, ניתן לרכז את ההגדרות בראש אותו פרק, סימן או סעיף.

ההגדרות יסודרו לפי סדר אלפביתי, בלי להתחשב בה' הידיעה.

המונח המוגדר ייכתב במרכאות.

לעתים קרובות ההגדרות מפנות למשמעותו של מונח מסוים בחיקוק אחר. במקרים אלה יש להבחין:

- אם המונח הוגדר כבר בחיקוק אחר, ניתן להפנות לאותה הגדרה. כך אם המונח הוגדר בתחילתו של חיקוק אחר, בסעיף ההגדרות, ניתן לומר "כהגדרתו בחוק/בתקנות X", ואין צורך לציין את מספר הסעיף. אם המונח הוגדר בחיקוק אחר בסעיף שאינו סעיף ההגדרות של אותו חיקוק ניתן לומר: "כהגדרתו בסעיף/בתקנה Y לחוק/לתקנות X".

- אם המונח הוזכר בחיקוק אחר אך לא כהגדרה ממש, יש לומר "כמשמעותו בחוק/בתקנות X".

יש להימנע מקביעת הוראה אופרטיבית בהגדרה. כך למשל אין לקבוע בהגדרה "הוועדה" הוראה אופרטיבית שלפיה "ראש העיריה ימנה ועדה שחבריה הם: .....". הוראה כזו צריכה להופיע בגוף חוק העזר, ובהגדרה יש להפנות לסעיף המינורי ולומר "הוועדה שמונתה לפי סעיף X".

בהקשר זה יש לקחת בחשבון את סעיף 3 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981 (להלן - חוק הפרשנות),

הכולל רשימת הגדרות של ביטויים נפוצים, וכן את סעיף 34 לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן - חוק העונשין), הקובע הגדרות שכוחן יפה כלפי כלל החקיקה הפלילית.

ו. אחריות של חבר בני אדם

להלן הנוסח המקובל של סעיף זה (בהקשר זה ראו בחלק א' למדריך הסבר בעניין **אחריות שילוחית**):

אחריות חבר בני אדם

(א) נושא משרה בחבר בני אדם חייב לפקח ולעשות כל שניתן למניעת עבירות לפי חוק זה בידי אותו חבר בני אדם או עובד מעובדיו; לענין סעיף זה, "נושא משרה" - מנהל פעיל, שותף, למעט שותף מוגבל, או עובד מינהלי בכיר האחראי על התחום שבו נעברה העבירה.

(ב) נעברה עבירה לפי חוק עזר זה, בידי חבר בני אדם או עובד מעובדיו, חזקה היא כי נושא המשרה באותו חבר בני אדם הפר את חובתו לפי סעיף קטן (א), אלא אם כן הוכיח כי עשה כל שניתן כדי למלא את חובתו.

ז. מגבלת גבייה

להלן הנוסח המקובל של סעיף זה:

מגבלת גבייה

החל ביום י"ט בתשרי התשס"ח (1 באוקטובר 2007), הטלת היטל על פי חוק עזר זה תהיה טעונה אישור של מליאת המועצה / מועצת העיריה ושל שר הפנים או מי מטעמו.

ח. תיקון עקיף

ככלל אין תיקונים עקיפים בחקיקת משנה, גם בהוראות המלכותיות (כללי הניסוח מתקופת המנדט) נקבע שאין לערב בחיקוק דברים שאינם ממין הענין, ואין מכניסים לחיקוק דברים שזרים לתוכן כותרתו, כדי ששם החיקוק ישקף נכונה את תוכן החיקוק.

חוקי עזר של הצמדה למדד הם היוצא מן הכלל:

חוקי עזר הצמדה למדד נולדו בימי האינפלציה הגבוהה, כדי לסייע לרשויות המקומיות לבצע במרוכז הצמדה שוטפת של כל הסכומים שבכלל חוקי העזר שלהן. מלכתחילה, בימים כתיקונם, ראוי שהוראת ההצמדה תופיע בגוף חוק העזר הקובע את האגרות או ההיטלים.

לפיכך תיקון עקיף של חוק עזר הצמדה למדד במסגרת חוק עזר עיקרי הוא תיקון שהוא ממין העניין. כמו כן, חוק העזר המקורי מציין כי מפורשות שחוק עזר הצמדה למדד חל עליו.

כותרת השוליים בתיקון עקיף של חוק עזר הצמדה למדד תהיה: "תיקון חוק עזר הצמדה למדד". מסיבות של קיצור אין נוהגים לציין בכותרת השוליים את מספר הסעיף בחוק שאותו מתקנים ואת השנה המהווה חלק משמו של אותו חוק.

ט. הצמדה

כאמור לעיל, מלכתחילה נכון יותר שהוראת ההצמדה תופיע בגוף חוק העזר הקובע את האגרות או ההיטלים. להלן הנוסח המקובל לסעיף הצמדה מסוג זה:

הצמדה

תעריפי ההיטלים, הנקובים בתוספת, יעודכנו, החל במועד פרסומו של חוק עזר זה, ב – 16 בחודש _____ בכל שנה (להלן – יום העדכון), לפי שיעור שינוי המדד שפורסם לאחרונה לפני יום העדכון, לעומת המדד שפורסם לאחרונה לפני יום העדכון שקדם לו.

י. סדר הסעיפים בסוף חוק עזר

סדר הסעיפים בסוף חוק עזר הוא: ביטול, תחילה, תחולה, הוראת מעבר, הוראת שעה.

יא. תחילה

סעיף 17 לפקודת הפרשנות קובע כי -

”תקנות בנות פועל תחיקתי יפורסמו ברשומות, ותחילת תוקפן ביום פרסומן, אם אין הוראה אחרת בעניין זה”.

☞ לפיכך חוק עזר מקבל תוקף ביום פרסומו ברשומות. על כן כאשר מבקשים כי חוק עזר מסוים ייכנס לתוקף ביום פרסומו, אין צורך בסעיף תחילה המציין זאת.

☞ אם יש כוונה שחוק העזר יקבל תוקף שלא ביום פרסומו ברשומות, אלא במועד מאוחר יותר, יש לציין במפורש בסעיף תחילה את המועד לתחילת תוקפו. מועד התחילה יכול להיות ביום מסוים או בעבור זמן מסוים ממועד פרסומו של חוק העזר ברשומות.

☞ דוגמאות:

- תחילתו של חוק עזר זה שישה חודשים מיום פרסומו.
- תחילתו של חוק עזר זה ב - 1 בחודש שלאחר פרסומו.
- תחילתו של חוק עזר זה ביום ____.

לעניין הוראת תחילה רטרואקטיבית במקרים מיוחדים – ראה לעיל בסעיף בעניין רטרואקטיביות.

☞ לפי סעיף 21 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981 שעת תחילתו של חיקוק היא בשעה 00:01 של יום תחילתו.

יב. תחולה

סעיף התחולה מפרט על מי או על מה יחול חוק העזר, כולו או חלקים ממנו.

דוגמה:

חוק עזר זה יחול על תחום השיפוט של הרשות המאוחדת - המועצה האזורית חוף הכרמל, שנקבע בצו התכנית להבראת כלכלת ישראל (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב והמדיניות הכלכלית לשנות הכספים 2003 ו-2004) (מס' 2) (קביעת תחום שיפוט - המועצה האזורית חוף הכרמל), התשס"ד-2004.

יג. תחילה ותחולה במשולב

סעיף תחילה ותחולה מסביר במשולב על מי יחול חוק העזר או חלקים ממנו, והחל ממתו.

יד. הוראת מעבר

הוראת מעבר באה להגדיר, במקרים מסוימים, את המצב המשפטי שיחול במעבר בין המצב המשפטי שנהג קודם כניסתו של חוק העזר החדש לתוקף, לבין המצב המשפטי החדש שיוצר חוק העזר החדש.

לדוגמה: כאשר מתקינים חוק עזר חדש שמטרתו להסדיר נושאים שונים בהיקף נרחב, שהוסדרו עד עתה במספר חוקי עזר נפרדים (דבר שככלל איננו מומלץ כאמור לעיל), ניתן לנסח הוראת מעבר בנוסח הבא:

"דרישות שנמסרו לפי החוקים המנויים בסעיף X ימשיכו לחול על פי אותם חוקים כל עוד הם אינם סותרים את חוק עזר זה."

טו. הוראת שעה

להלן הנוסח המקובל של הוראת שעה, שנועדה לבצע עדכון חד-פעמי של תעריפי היטלים/אגרות בעת פרסומו של חוק עזר, בשל שינוי המדד מאז עריכת התחשיב המקורי של ההיטלים/האגרות, עד למועד הפרסום:

הוראת שעה

על אף האמור בסעיף _____, יעודכנו תעריפי ההיטלים/האגרות הנקובים בתוספת _____ במועד פרסומו של חוק עזר זה (להלן – יום העדכון הראשון), לפי שיעור שינוי המדד שפורסם לאחרונה לפני יום העדכון הראשון, לעומת מדד חודש _____.

טז. תוספת

ניתן לקבוע חלק מהוראות חוק העזר כתוספת הבאה בסופו, ולהפנות לתוספת זו בסעיפי חוק העזר. השימוש בתוספת נעשה כאשר יש רצון לקבוע בתוספת פרטים רבים בלי להפריע לרצף חוק העזר (למשל: שיעורי אגרות והיטלים, נוסח של טפסים, רשימה של אזורים וכיו"ב).

☞ בתחילת התוספת תבוא הכותרת "תוספת" ואם בחוק העזר כמה תוספות יצוין גם מספרה ("תוספת ראשונה", "תוספת שניה" וכו').

☞ מתחת לכותרת הראשית תבוא כותרת משנה שתציין בסוגרים את מספרי הסעיפים בחוק העזר המפנים לאותה תוספת.

דוגמה:

	"תוספת ראשונה (סעיף 3) היטל תיעול
שיעורי היטל בשקלים חדשים	
9.66	1. קרקע, לכל מ"ר משטח הקרקע 2. בנין -
13.05	בנין למגורים, לכל מ"ר משטח הבנין

**תוספת שניה
(סעיף 2(ב)(1) ו-2)**

"...

5. ביטול חוק עזר

כאשר מתקנים חוק עזר חדש יש לבדוק אם קיים חוק עזר קודם ולבטל אותו, כך שלא יהיו קיימים שני דינים באותו עניין.

ביטול חוק עזר יכול שיעשה בסוף חוק עזר חדש שמחליף את חוק העזר המבוטל ויכול שיעשה בחוק עזר נפרד.

דוגמאות:

"ביטול" 11. חוק עזר לנוה אפרים-מונוסון (אגרת ביוב), התשל"ז-1977 – בטל."

חוק עזר לפרדסיה (רישיונות לאופניים)(ביטול), התשס"ז-2007 :
"ביטול" 1. חוק עזר לפרדסיה (רישיונות לאופניים)(ביטול), התשי"ז-1957 – בטל."

6. הנחיות לניסוח הוראות תיקון של חקיקה קיימת

א. כללי

סוגי התיקון המקובלים בחוק עזר מתקן הם: החלפת הוראה מהוראות חוק העזר העיקרי (הגדרה, כותרת שוליים, סעיף, סעיף קטן, פסקה, פרק, סימן וכד'), הוספת הוראה כאמור, ביטולה או תיקונה.

כלל, כל תיקון שאינו בבחינת הוספה, ביטול או החלפה של סעיף שלם (או מספר סעיפים) מכונה "תיקון". כך, סעיף בחוק עזר מתקן שכותרתו "תיקון סעיף 2" יכול שיהיה החלפה, הוספה או מחיקה של מספר מילים בסעיף (לרבות כותרת השוליים שלו), של סעיף קטן הכלול בו או של פסקה או הגדרה הכלולות בו. לעומת זאת תיקון הבא לבטל, להוסיף או להחליף סעיף שלם, מספר סעיפים, פרק או סימן, כותרתו תהיה "ביטול/ הוספת/ החלפת סעיף 2א", "ביטול/ הוספת/ החלפת סעיפים 2א עד 2ד" או "ביטול/ הוספת/ החלפת פרק ב'1" וכיוצא באלה.

כאשר סעיף חוק העזר שאותו מתקנים כולל סעיפים קטנים או פסקאות חשוב להפנות במדויק, בגוף הסעיף בחוק העזר המתקן, לסעיף הקטן או לפסקה שאותם מתקנים.

המילים שאותם מבקשים לתקן או להוסיף יובאו בין מרכאות.

כאשר מבקשים להחליף מספר מילים בסעיף, בפסקה או בהגדרה אין צורך להחליף את הסעיף, הפסקה או ההגדרה בכללותם, ויש להחליף רק את המילים הטעונות תיקון. כאשר המדובר בהחלפה או בתיקון של חלק ניכר מהסעיף, מהפסקה או מההגדרה, כדאי להחליףם בכללותם. במקרה כזה יש להביא את נוסח הסעיף, הפסקה או ההגדרה בשלמותם, לרבות כותרת השוליים ומספר הסעיף - כשהמדובר בהחלפת סעיף שלם, ולרבות המונח המוגדר - כשהמדובר בהחלפת הגדרה. לעניין זה, אם כותרת השוליים והמונח המוגדר בנוסחם הישן עדיין ישימים, יש להעתיקם לנוסח החדש המוצע.

לדוגמה: כאשר מעוניינים להחליף את תוכנו של סעיף 2 לחוק עזר כלשהו, שכותרת השוליים שלו היא "אגרת ביוב" אין לומר: "בסעיף 2 לחוק העזר העיקרי, במקום האמור בו יבוא: תוכן הסעיף

החדש, אלא יש לומר :

במקום סעיף 2 לחוק העזר העיקרי יבוא :

"אגרת ביוב 2. תוכן הסעיף החדש".

בסעיף המחולק לפסקאות שלהן פתיח משותף (רישה), כאשר פעולת התיקון נעשית ברישה, יש להפנות אליה במפורש. לדוגמה "בסעיף 2 לחוק העזר העיקרי, ברישה, במקום X יבוא Y". כמו כן תיתכן הפניה לרישה או לסיפה של סעיף מטעמי קיצור. לדוגמה: "בסעיף 2 לחוק העזר העיקרי, במקום הרישה יבוא: "רישה חדשה" או "בסעיף 2 לחוק העזר העיקרי, הסיפה החל במילים "המילים הראשונות בסיפה" - תימחק".

יש להקפיד על כך שהמילים שאותן רוצים לתקן או להחליף או שעליהן רוצים להוסיף יזוהו במדויק. כך למשל אם המילה "המנהל" מופיעה בסעיף יותר מפעם אחת, אין לכתוב: במקום "המנהל" יבוא "הממונה", אלא להרחיב את הקטע המוחלף כדי שיהיה ייחודי - במקום "כפי שהורה המנהל" יבוא "כפי שהורה הממונה".

יש לשים לב האם התיקון המוצע מחייב גם שינוי דקדוקי, למשל אם סעיף כלשהו מסמיך את "יושב ראש הועדה והמנהל" לבצע פעולה, ורוצים לתקן את הסעיף כך שהסמכות תהא של המנהל בלבד, לא די לומר: "המילים " יושב ראש הועדה" - יימחקו" אלא יש לומר: "במקום "יושב ראש הועדה והמנהל" יבוא "המנהל".

כאשר מעוניינים לבטל פרק, סימן, סעיף או סעיף קטן (כלומר יחידה שלמה) יש להשתמש במונח "בטל"; כאשר מעוניינים למחוק מילים, הגדרה או פסקה מתוך סעיף או סעיף קטן (כלומר חלק מהיחידה השלמה) יש להשתמש במונח "יימחק".

לדוגמה:

- בסעיף 5 לחוק העזר העיקרי -

(1) סעיף קטן (ב) - בטל;

(2) בסעיף קטן (ג), פסקה (1) - תימחק;

(3) בסעיף קטן (ד), המילים "בתוך שלושה חודשים" - יימחקו.

ב.

הפניה לחוק העזר שאותו מבקשים לתקן (חוק העזר העיקרי)

הסעיף הראשון בחוק עזר מתקן ייפתח בהפניה לסעיף שאותו רוצים לתקן ובציון שמו המלא של חוק העזר שאותו מבקשים לתקן.

אם שמו של חוק העזר שאותו מבקשים לתקן מופיע יותר מפעם אחת בחוק העזר המתקן, יש לציין בפעם הראשונה שבה הוא נזכר "(להלן - חוק העזר העיקרי)", ובהמשך להשתמש בשם זה במקום בשם המלא של חוק העזר.

דוגמה:

1. תיקון סעיף 1 בסעיף 1 לחוק עזר לירושלים (שם החוק), התשס"ד-2004 (להלן -

חוק העזר העיקרי), במקום X יבוא Y.

2. תיקון סעיף 3 בסעיף 3(א) לחוק העזר העיקרי, פסקה (2) - תימחק.

ג. סעיפי חוק העזר המתקן

כל סעיף בחוק עזר מתקן יתייחס לסעיף בחוק העזר שאותו מתקנים (חוק העזר העיקרי), וסדר התיקונים יהיה לפי סדר הסעיפים בחוק העזר העיקרי שאותם מבקשים לתקן. אם מבקשים לתקן כמה סעיפים קטנים או פסקאות של סעיף אחד, יש לפצל את הסעיף בחוק העזר המתקן לכמה פסקאות.

דוגמה:

1. תיקון סעיף 4 בסעיף 4 לחוק עזר לירושלים (שם החוק) (להלן - חוק העזר העיקרי), במקום X יבוא Y.
2. ביטול סעיף 7 בסעיף 7 לחוק העזר העיקרי - בטל.
3. תיקון סעיף 9 בסעיף 9 לחוק העזר העיקרי -
(1) בסעיף קטן (א), במקום Z יבוא Y;
(2) סעיף קטן (ב) - בטל.

ד. החלפת ביטוי חוזר

כאשר מונח מסוים חוזר על עצמו מספר רב של פעמים לאורך חוק העזר ורוצים להחליפו במונח אחר, ניתן לקבוע בתחילת חוק העזר המתקן, סעיף המחליף את המונח על כל הטיותיו.

דוגמה:

2. שינוי מונחים. בחוק העזר העיקרי, בכל מקום, במקום "אגרה" יבוא "היטל", ושינויי הצורה הדקדוקיים המחויבים ייעשו לפי זה.

ה. תיקון או החלפה של כותרת שוליים

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, בכותרת השוליים, במקום "טקסט קיים" יבוא "טקסט חדש".

דוגמה: בסעיף 14 לחוק העזר העיקרי, בכותרת השוליים, במקום "ישראל" יבוא "ישראל".

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, במקום כותרת השוליים יבוא "כותרת שוליים חדשה".

דוגמה: בסעיף 3 לחוק העזר העיקרי, במקום כותרת השוליים יבוא "אגרת ביוב".

ו. תיקון, הוספה, מחיקה או החלפה של הגדרה

1. תיקון הגדרה

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, בהגדרה "המונח המוגדר הקיים", במקום "טקסט קיים" יבוא "טקסט חדש".

דוגמה: בסעיף 2 לחוק העזר העיקרי, בהגדרה "פרסום בעיתון", במקום "נפוץ" יבוא "נפוצים".

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, בהגדרה "המונח המוגדר הקיים", המילים "טקסט קיים" - יימחקו.

דוגמה: בסעיף 2 לחוק העזר העיקרי, בהגדרה "פרסום", המילים "או ברשמקול" - יימחקו.

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, בהגדרה "המונח המוגדר הקיים", בסופה יבוא "טקסט חדש".

דוגמה: בסעיף 2 לחוק העזר העיקרי, בהגדרה "הממונה" בסופה יבוא "וכן מי שמונה לפי סעיף 15".

2. הוספת הגדרה

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, אחרי ההגדרה "מונח מוגדר קיים" יבוא: "המונח המוגדר החדש" - תוכן ההגדרה החדשה;"

דוגמה: בסעיף 2 לחוק העזר העיקרי, אחרי ההגדרה "בניה חדשה" יבוא:

"בניה חורגת" - שטחים מבונים שהוקמו בלא היתר או בסטייה או בחריגה ממנו;"

כאשר מוסיפים הגדרה חדשה יש למקמה לפי סדר אלפביתי. בסעיף שבו ההגדרות אינן מסודרות לפי סדר אלפביתי (בעיקר בחקיקה ישנה) ניתן להוסיף את ההגדרה בסוף רשימת ההגדרות.

3. מחיקת הגדרה

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, ההגדרה "מונח מוגדר קיים" - תימחק.

דוגמה: בסעיף 1 לחוק עזר ... (להלן - חוק העזר העיקרי), ההגדרה "הממונה" - תימחק.

4. החלפת הגדרה

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, במקום ההגדרה "המונח המוגדר הקיים" יבוא: "המונח המוגדר החדש" - תוכן ההגדרה החדשה".

דוגמה:

בסעיף 1 לחוק עזר לכוכב יאיר (שירותי שמירה), התשנ"ט - 1998 (להלן - חוק העזר

העיקרי), במקום ההגדרה "אגרה" יבוא:

"היטל" - היטל שירותי שמירה;"

ז. תיקון תוכן הסעיף

1. החלפת מילים בסעיף

- בסעיף מספר הסעיף לחוק העזר העיקרי, במקום "טקסט קיים" יבוא "טקסט חדש".

דוגמה: בסעיף 21 לחוק העזר העיקרי, במקום "שיש לכסותה בפוליסה" יבוא "שיש

לבטלה".

- בסעיף מספר סעיף לחוק העזר העיקרי, במקום הרישה עד המילים "המילים האחרונות של הרישה" יבוא "טקסט חדש".

דוגמה: בסעיף 3 לחוק העזר העיקרי, במקום הרישה עד המילים "ואלה הם": יבוא

"תמונה ועדה לפיקוח חקלאי, ואלה חבריה:"

- בסעיף מספר סעיף לחוק העזר העיקרי, במקום הקטע החל במילים "המילים בתחילת הקטע" עד המילים "המילים בסוף הקטע" יבוא "טקסט חדש".
- דוגמה: בסעיף 10 לחוק העיקרי, במקום הקטע החל במילים "מי שראש המועצה מינה אותו" עד המילים "(להלן - מפקח אזורי)" יבוא "מי שמונה כמפקח אזורי".

2. הוספת מילים לסעיף

בתחילת הסעיף

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, לפני "ציטוט המילים בתחילת הסעיף הקיים" יבוא "תוספת".
- דוגמה: בסעיף 20 לחוק העזר העיקרי, לפני "המנהל" יבוא "הממונה או".

באמצע הסעיף

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, אחרי "ציטוט מהסעיף הקיים" יבוא "תוספת".
- דוגמה: בסעיף 13 לחוק העזר העיקרי, אחרי "החלטה של רשות" יבוא "או של גוף המנוי בתוספת הראשונה".

בסוף הסעיף

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, בסופו יבוא "תוספת".
- דוגמה: בסעיף 6 לחוק העזר העיקרי, בסופו יבוא "ובלבד ששלח הודעה על כך 14 ימים לפני ביצוע הפעולה".

3. מחיקת מילים מסעיף

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, המילים "ציטוט מהסעיף הקיים" - יימחקו.
- דוגמה: בסעיף 6 לחוק העזר העיקרי, המילים "בהקדם האפשרי" - יימחקו.
- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, הקטע החל במילים "ציטוט תחילת הקטע" עד המילים "ציטוט סוף הקטע" - יימחק.
- דוגמה: בסעיף 45 לחוק העזר העיקרי, הקטע החל במילים "ובלבד שעשה כן" עד המילים "בתום התקופה האמורה" - יימחק.
- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, הסיפה החל במילים "ציטוט המילים הראשונות של הסיפה" - תימחק.
- דוגמה: בסעיף 3 לחוק העזר העיקרי, הסיפה החל במילים "ואולם רשאי המנהל" - תימחק.

4. החלפה, הוספה או מחיקה של ביטוי חוזר

- בסעיף מס' הסעיף (או - בסעיפים מספרי הסעיפים) לחוק העזר העיקרי, בכל מקום, במקום "טקסט קיים" יבוא "טקסט חדש".
- בסעיף מס' הסעיף (או - בסעיפים מספרי הסעיפים) לחוק העזר העיקרי, בכל מקום, אחרי "טקסט קיים" יבוא "טקסט חדש".

- בסעיף מס' הסעיף (או - בסעיפים מספרי הסעיפים) לחוק העזר העיקרי, בכל מקום, המילים "טקסט קיים" - יימחקו.

דוגמה:

- בסעיפים 2 ו-3 לחוק העזר העיקרי, בכל מקום, במקום "המנהל" יבוא "הועדה".

5. החלפת סעיף קטן או פסקה

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, במקום סעיף קטן מס' הסעיף הקטן יבוא: "מס' הסעיף הקטן תוכן הסעיף קטן החדש."

דוגמה: בסעיף 19 לחוק העזר העיקרי, במקום סעיף קטן (א) יבוא: "א) לא יוטל חיוב בהיטל תיעול בשל שטח המיועד להפקעה."

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, במקום פסקה מס' פסקה יבוא: "מס' הפסקה תוכן הפסקה החדשה."

דוגמה: בסעיף 12(ד) לחוק העזר העיקרי, במקום פסקה (5) יבוא: (5) נציג ציבור שימונה בהמלצת הועדה;

6. הוספת סעיף קטן או פסקה

א) בתחילת סעיף

- ככלל אין להוסיף סעיף קטן או פסקה בתחילת סעיף או סעיף קטן (כלומר לפני סעיף קטן א) קיים או לפני פסקה (1) קיימת), שכן אין דרך לסמנה ואין אפשרות לשנות את מספור הסעיפים הקטנים והפסקאות הקיימים בשל בעיית הפניות (בחקיקה ובפסיקה) (ראו לעניין זה בהרחבה להלן). יש למקם את ההוראה שרוצים להוסיפה, במסגרת סעיף קטן או פסקה קיימים או לחלופין, בסעיף קטן או בפסקה באמצע הסעיף או בסופו.

ב) באמצע הסעיף

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, אחרי סעיף קטן מס' הסעיף הקטן יבוא: "מספר הסעיף הקטן החדש תוכן הסעיף הקטן החדש."

דוגמה: בסעיף 37 לחוק העזר העיקרי, אחרי סעיף קטן (ג) יבוא:

(ג) הוועדה תגיש את המלצותיה לראש המועצה, לאחר שנתנה לממונה הזדמנות להשמיע את טענותיו.

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, אחרי פסקה מס' הפסקה יבוא: "מס' הפסקה החדשה תוכן הפסקה החדשה."

דוגמה: בסעיף 4 לחוק העזר העיקרי, אחרי פסקה (2) יבוא:

"(2) רופא מומחה";

כאשר מוסיפים סעיפים קטנים או פסקאות באמצע הסעיף יש לצייןם באמצעות שילוב של מספר ואות (לדוגמה "א1") במקרה של הוספת סעיף קטן בין סעיפים קטנים א) ו-ב) או "א1" במקרה של הוספת פסקה בין פסקאות (1) ו-2), ובכל

מקרה אין לשנות את מספריהם של הסעיפים הקטנים או הפסקאות הקיימים, זאת בשל בעיית הפניות (בחקיקה ובפסיקה) לסעיפים הקטנים ולפסקאות במספורם הקיים.

(ג) בסוף הסעיף

- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, בסופו יבוא :
"מספר הסעיף הקטן החדש/ הפסקה החדשה תוכן הסעיף הקטן החדש/ הפסקה החדשה."
דוגמה: בסעיף 22 לחוק העיקרי, בסופו יבוא :
"(ה) אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מהוראות חוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996."

(ד) בסעיף שאינו כולל סעיפים קטנים

- בסעיף מס' סעיף לחוק העזר העיקרי, האמור בו יסומן "(א)" ואחריו יבוא :
"(ב) תוכן הסעיף הקטן החדש."
דוגמה: בסעיף 6 לחוק העזר העיקרי, האמור בו יסומן "(א)" ואחריו יבוא :
"(ב) הוראות סעיף זה באות להוסיף על הוראות כל דין."
- ☞ לעיתים רוצים להוסיף סעיף קטן לסעיף שאינו כולל סעיפים קטנים וכן לתקן את תוכן הסעיף הקיים. במקרה כזה יש לפצל את התיקון כלהלן :
- בסעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי -
(1) האמור בו יסומן "(א)", ובו, במקום "טקסט בסעיף הקיים" יבוא "טקסט חדש";
(2) אחרי סעיף קטן (א) יבוא :
"(ב) תוכן הסעיף הקטן החדש."
דוגמה : בסעיף 6 לחוק העזר העיקרי -
(1) האמור בו יסומן "(א)", ובו, במקום "רישיונות" יבוא "רישיון";
(2) אחרי סעיף קטן (א) יבוא :
"(ב) על אף הוראות סעיף קטן (א), לא יינתן רישיון לתקופה העולה על חמש שנים."

7. ביטול סעיף קטן או מחיקת פסקה

- בסעיף מס' סעיף לחוק העזר העיקרי, סעיף קטן מס' הסעיף הקטן - בטל.
  - בסעיף מס' סעיף לחוק העזר העיקרי, פסקה מספר הפסקה - תימחק.
דוגמה: בסעיף 15 לחוק העזר העיקרי -
(1) סעיף קטן (ב) - בטל;
(2) בסעיף קטן (ג), פסקה (1) - תימחק.
- ☞ בעת ביטול סעיף קטן או מחיקת פסקה, יש לבדוק שאין אזכור של הסעיף הקטן או הפסקה האמורים, לאורך חוק העזר. אם קיים אזכור כאמור יש לתקנו בהתאם.

8. תיקונים שלובים בסעיף אחד

אפשר לתקן כמה תיקונים, כפי שפורטו לעיל, באותו סעיף של חוק העזר.

דוגמאות:

- 3. בסעיף 5 לחוק עזר העיקרי, במקום "שבהם" יבוא "שלגביהם" ובכל מקום, במקום "ייקבעו" יבוא "יחושבו".

- 8. בסעיף 40 לחוק העזר העיקרי -

(1) בסעיף קטן (א)5, המילים "כפי שרצה" - יימחקו;

(2) סעיף קטן (ב) - בטל.

ח. החלפת סעיף, סימן או פרק

- במקום סעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי, יבוא:

"כותרת שוליים מס' הסעיף תוכן הסעיף."

דוגמה:

החלפת סעיף 50 11. במקום סעיף 50 לחוק העזר העיקרי יבוא:

"מסירת הודעה 50. ...."

ככלל ניתן להחליף סעיף רק בסעיף המסדיר אותו נושא. אם מבקשים לבטל סעיף בלי להחליפו בהסדר אחר, אין לנצל את מספרו של הסעיף לצורך אחר, ויש לבטלו ולהוסיף סעיף נוסף עם מספור שונה, זאת בשל בעיית ההפניות (בחקיקה ובפסיקה) לסעיפים במספורם הקיים.

אפשר להחליף כמה סעיפים ואז כותרת השוליים תהיה "החלפת סעיפים מס' סעיף ראשון עד מס' סעיף אחרון", או להחליף את כל הסעיפים בפרק או בסימן מסוים, כולל את כותרת הפרק או הסימן, ואז כותרת השוליים תהיה "החלפת פרק/ סימן מספר הפרק/ הסימן".

ט. הוספת סעיף, סימן או פרק

- אחרי סעיף מס' הסעיף לחוק העזר העיקרי יבוא:

"כותרת שוליים מס' הסעיף החדש תוכן הסעיף."

ניתן להוסיף כמה סעיפים חדשים ואז כותרת השוליים תהיה "הוספת סעיפים מס' סעיף ראשון עד מס' סעיף אחרון", או להוסיף סימן או פרק חדשים ובכלל זה את כותרת הפרק או הסימן, ואז כותרת השוליים תהיה "הוספת סימן/ פרק מס' הסימן או הפרק".

כאשר מוסיפים סעיפים באמצע חוק עזר קיים יש לציין על ידי שילוב של מספר ואות ("1א"), ובכל מקרה אין לשנות את מספריהם של סעיפים קיימים.

גם כאשר מוסיפים סעיף במקום שבו היה סעיף שבוטל בעבר, יש למספרו על ידי שילוב של מספר ואות, ואין לתת לסעיף חדש מספר של סעיף שהיה קיים (שכן ייתכן שיש חוקים אחרים או פסיקה שמפנים לאותו סעיף היסטורי). כך למשל אם בחוק עזר מסוים קיימים סעיפים 1 עד 8, סעיפים 9 עד 10 בוטלו ואחריהם קיימים סעיפים 11 עד 15, ורוצים להוסיף סעיף חדש אחרי סעיף 8, הסעיף ימוספר "8א" ולא "9".

כאשר מוסיפים סימן או פרק חדשים יש לציין גם אותם באמצעות שילוב של מספר ואות, לדוגמה:

"סימן א'1" "פרק ב'2". אם מספר הפרק או הסימן נקבע במילים (למשל פרק שלישי) יש לציין את מספר הפרק או הסימן הנוסף על ידי הוספת ספרה - "פרק שלישי 1".

י. ביטול סעיף, סימן או פרק

- סעיף מס' סעיף - בטל.

דוגמה:

ביטול סעיף 20 .5 סעיף 20 לחוק העזר העיקרי - בטל.

אפשר לבטל כמה סעיפים ואז כותרת השוליים תהיה "ביטול סעיפים מס' סעיף ראשון עד מס' סעיף אחרון", או לבטל סימן או פרק, כולל כותרת הסימן או הפרק, ואז כותרת השוליים תהיה "ביטול סימן/ פרק מס' הסימן או הפרק".

דוגמה:

ביטול פרק ד' .1 פרק ד' לחוק העזר העיקרי - בטל.

יא. הוספה, תיקון או ביטול של תוספת

1. הוספת תוספת

- אחרי סעיף מס' סעיף אחרון לחוק העזר העיקרי יבוא:
"תוספת"

(מס' סעיף או סעיפים בחוק העזר שמפנים לתוספת)

תוכן התוספת"

- אחרי תוספת מס' תוספת לחוק העזר העיקרי יבוא:

"תוספת מספר התוספת"

(מס' סעיף או סעיפים בחוק העזר שמפנים לתוספת)

תוכן התוספת"

כאשר קיימת בחוק העזר תוספת, ורוצים להוסיף תוספת שניה, יש לתקן את כותרת התוספת הקיימת מ"תוספת" ל"תוספת ראשונה" ולתקן את ההפניות אליה לאורך חוק העזר בהתאם.

סדר התוספות בחוק עזר נקבע על פי רוב לפי סדר הסעיפים המפנים אליהן.

2. תיקון תוספת

- בתוספת מס' תוספת לחוק העזר העיקרי, בפרט מס' פרט, במקום "טקסט קיים" יבוא "טקסט חדש".

- בתוספת מס' תוספת לחוק העזר העיקרי, אחרי פרט מס' פרט, יבוא :

"פרט מס' פרט תוכן הפרט"

דוגמה:

בתוספת הראשונה לחוק העזר העיקרי אחרי פרט (5) יבוא :

"(6) הממונה לפי חוק הפיקדון על מיכלי משקה, התשנ"ט-1999."

יש לשים לב כי במרבית המקרים, הסעיפים המופיעים בתוספת מכונים "פרטים" ולא סעיפים או פסקאות, ובהתאמה במקום "סעיפים קטנים" צריך לכתוב "פרטי משנה".

3. ביטול תוספת

- התוספת מס' התוספת לחוק העזר העיקרי - בטלה.

ביטול התוספת ייעשה במקביל לביטול ההפניה אליה בסעיף שבגוף חוק העזר.

7. הוראות לשון ושימוש במונחים

א. כללי פיסוק

- בין סעיפים וסעיפים קטנים יש להפריד באמצעות נקודה ".", שכן מבחינה תוכנית המדובר ביחידות שלמות ונפרדות;
- באמצע סעיף, בין הגדרות בסעיף ההגדרות, ובין פסקאות יש לרשום נקודה-פסיק ";", שכן מבחינה תוכנית המדובר בחלק מיחידה שלמה.

- שימוש במקפים ובקו מפריד:

- מקף הוא הסימן המקשר בין מילים.
- קו מפריד הוא סימן פיסוק המשמש להפרדה בין חלקי משפט או שהוא בא במקום חלק משפט שאין רוצים לחזור עליו.
- בסמיכות רגילה אין צורך להשתמש במקפים: בית משפט, עורך דין, רואה חשבון וכד'.
- בצירוף הבנוי ממילית המצטרפת למילה אחרת ויוצרת עמה משמעות יש לשים מקף: אי-תחולה, בא-כוח, בין-ארצי, בין-לאומי, רב-שנתי, חד-סטרי (בכל הדוגמאות הנ"ל אין לשים רווח בין המילים שבצירוף לבין המקף).
- הצירוף "חוק-יסוד" נכתב עם מקף.
- בכתבת משפט שבו קו מפריד יש לשים רווח אחד בין הקו המפריד לבין המילים שמשני צידיו.
- בסוף פתיח לסעיף (רישה) שתחתיו פסקאות -

יש לרשום **נקודותיים** " - " - כאשר הפסקאות באות לפרט את האמור ברישה;
יש לרשום **קו מפריד** " - " - כאשר הפסקאות באות בהמשך לאמור ברישה, ומהוות חלק מהמשפט שהתחיל ברישה.

דוגמה:

- סעיף 1 לחוק איסור מימון טרור, התשס"ה-2005:

"מעשה טרור"- מעשה המהווה עבירה או איום בעשיית מעשה...ומתקיימים בו כל אלה:

(1)...;

(2) המעשה שנעשה או שתוכנן או האיום היה בו-

(א) פגיעה ממשית בגופו של אדם...;

(ב) יצירת סיכון ממש...;

(ג) פגיעה חמורה ברכוש..."

שיטת הכתיב

ב.

- שיטת הכתיב הנהוגה ברשומות היא בדרך כלל שיטת הכתיב חסר הניקוד (השם הרשמי למה שמכונה "כתיב מלא").

כך למשל **בפועל** - קיבל, שירת, סירב, אירע, הוכנס, ייכנסו, יישמע, ייעשה, שוכנע, יישב (מלשון יישב), ליישב, לשמור. **ובשם** - שירות, סירוב, רישיון, היעדרות.

- חריג לכלל הוא במילים מסוימות הנכתבות בכתיב מלא גם אם לא לפי הכללים, כדי להבחין בין משמעויות, לדוגמה: מינהל לעומת מנהל, מיתקן לעומת מתקן, מילוה לעומת מלווה וכד'.

מילים שיש לשים לב לכתיבתן:

מסוים, מחויב ולא "מסויים או מחוייב". סמוך לאם קריאה אין מכפילים את הי'.

ועדה, הוועדה, לוועדה – בראש מילה רק ו' אחת, בתוך המילה כופלים את הו'.

רישיון, זיכיון, ניסיון, עיזבון, פיקדון, חיסכון – מילים במשקל זה תמיד ביי' (המילים דמיון, שוויון, פדיון הגייתן בשווא והן נכתבות בלי יוד).

חודש, חודשים ולא "חדש", "חדשים".

נוהל, נהלים, נוהלי ולא נוהלים.

מרבי ולא מירבי.

ממד, ממדים ולא מימד מימדים.

פסקה ולא פיסקה.

מילה, מילים ולא מלים.

עיריה ולא עירייה, אבל כן **עיריית (הערה)**: ב"רשומות" מקובל לכתוב "עיריה" ביוד אחת אף שלפי כללי הכתיב המלא צריך לכתבה בשני יודים).

שימוש בביטויים, במונחים ובצירופי מילים

ג.

כך ולא כך

- **אלא אם כן** ולא **אלא אם**.

- **אם ולא באם**.

- **אצילת סמכות** ולא **האצלת סמכות**, ולכן: אוצל סמכות.

- **בלי ולא מבלי**, ולכן: בלי לגרוע מהוראות כל דין.

- **בלי, בלא** ולא **ללא**; ולכן: עיסוק בלא רישיון.

- **הואיל ו-** ולא **הואיל ש-** - ביטוי של סיבה (מכיוון ש-).

- אפר ש- ולא אפר ו-.

- היות ש- ולא היות ו-.

- מאחר ש- ולא מאחר ו-.

- במידה ש- ולא במידה ו- – הביטוי "במידה ש-" אינו מילת תנאי ("אם"). ומקומו אך ורק לתיאור מידה. לדוגמה: "בניין שניזוק במידה שאי אפשר לשבת בו ... " (דוגמה לשימוש שאינו נכון: במידה שלא יוכל למלא את תפקידו יעשה זאת מחליפו).

- בעבור ולא עבור.

- בתוך שלושה ימים ולא תוך שלושה ימים.

- הזה, הזאת, האלה – ולא הבא, הבאה, הבאים, הבאות, לכן: "כמפורט בסעיפים האלה" ולא "כמפורט בסעיפים הבאים".

- יחד ולא ביחד.

- מונה שר או מונה לשר ולא 'מונה כשר'.

- נמנה עם ולא נמנה על.

- נקיטת אמצעים ולא נקיטה באמצעים.

- כמה ימים או ימים מספר ולא מספר ימים.

- החל ביום או מיום ולא החל מיום.

- מיום עד יום ולא מיום ועד יום.

- לשאת עונש ולא לרצות עונש

- מחד גיסא .. מאידך גיסא ולא מחד ומאידך

- כאשר – שימושו הנכון כאשר הכוונה ל'בזמן ש' או 'כמו ש'. יש להימנע מלהשתמש בביטוי במשפטים מעין אלה: "יש למלא את הטופס בשני עותקים כאשר העותק האחד הוא המקור.. והשני העתק".

דומים אך שונים

- בפני או לפני - "בפני" = בנוכחות, ולכן: בפני שני עדים; "לפני" = מכוון לתשומת לבו, ולכן: יובא לפני שופט; יוצג לפני הוועדה.

- אבטחה או הבטחה - "אבטחה" - מתן אמצאי ביטחון מפני אירוע בלתי רצוי, ולכן: פעולות אבטחה; "הבטחה" - התחייבות שאדם עושה בפני רעהו, ולכן: "הבטיח להשיב את הספר".

- אחזקה או החזקה - "אחזקה" - במובן של תחזוקה, ולכן: דמי אחזקה, הוצאות אחזקה; "החזקה" - שם פעולה של הפועל החזיק, ולכן: החזקת מניות.

- החיל או הכיל - "הכיל" - כלל, החזיק בתוכו, ולכן: קבוצה המכילה קבוצה אחרת; "החיל" - גרם למשהו לחול על - להיות תקף לגבי - , ולכן: "החיל את החוק למפרע".

- **תפיסה או תפישה** - שתי הצורות תקינות, ויש המבדילים ביניהן באופן זה: "תפיסה" - תפיסה פיזית של חפץ, ולכן: תפס חזקה; "תפישה" - תפישה מופשטת של רעיון, ולכן: "תפישה מהירה".
- **השהיה או השעיה** - "השהיה" - עיכוב או דחייה של פעולה, ולכן: להשהות את ביצוע הצו; "השעיה" - הפסקת שירותו של אדם שהואשם בעבירה עד לבירור אשמתו, ולכן: "להשעות את כהונתו עד לסיום ההליכים המשפטיים נגדו".
- **התראה או התרעה** - "התראה" - אזהרה שאדם או רשות נותנים לפני ביצוע פעולה, ולכן: תשלח לו הרשות התראה על כוונתה להוציא נגדו צו הפסקה; "התרעה" - אזהרה מפני אירוע חיצוני שעלול להתרחש, ולכן: "התרעה על פיגוע".
- **על ידי או בידי** - באופן כללי רצוי להשתמש בצורת הפעיל ולא בצורת הסביל: המנהל ייתן אישור וכד'; אם בכל זאת משתמשים בצורת הסביל עדיף להשתמש בצורה 'בידי' אם מדובר בעושה הפעולה ממש, לדוגמה: האישור יינתן בידי המנהל, המיון ייערך בידי בעל מקצוע... 'על ידי' מתאימה יותר כאשר מדובר במילוי שליחות: 'לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח'.

העדפות

- **אלה או אלו** - שתי הצורות נכונות אך ההעדפה וצורת הכתיבה הנהוגה ברשומות היא 'אלה' שהיא לשון המקרא על 'אלו' שהיא לשון חז"ל.
- **כדי או על מנת** - יש להשתמש בביטוי "כדי" ולא "על מנת" כשהמדובר במילת תכלית, ולכן: "סעיף זה מוצע כדי להבהיר...". "על מנת" משמש רק כאשר מדובר בתנאי מחושב, לדוגמה: "עשה כן על מנת להשיג תמורה".
- **לאור** - עדיף למצוא תחליפים בעיקר אם מדובר בהקשר שלילי, כמו: לאור הקשיים, לאור התוצאות הקשות; אפשרויות: **ב (במצב שנוצר), בשל, לאחר, עקב, בעקבות**.
- **ניתן או אפשר** - ברוב המקרים עדיף להשתמש ב"אפשר" במיוחד אם אין במשמע מתן רשות. בצורת השלילה בעבר ובעתיד: לא יהיה אפשר, לא היה אפשר (ולא 'אי אפשר היה').
- מילת **או** מתנהגת כיוו החיבור' ולכן "פלוני או אלמוני יעשו" (ברבים) ולא "פלוני או אלמוני יעשה" (ביחיד), אלא אם כן מעוניינים להדגיש שמדובר בעשייה של אחד מהם בלבד ואז צורת הפועל תהיה ביחיד. **בכל מקרה, כמובן שאין לעשות שימוש בשילוב "ו/או", שאין מקומו בחקיקה, גם אם נעשה בו בפועל שימוש בחוזים משפטיים.**
- **ערר או ערעור** - ההבחנה ברשומות, ככלל, נעשית בהתאם לגוף שאליו מערערים. ערר - מוגש לרשות מינהלית או מעין שיפוטית (שר, ועדת ערר, היועץ המשפטי לממשלה וכיוצא באלה), ערעור - מוגש לבית המשפט.

הוראות שונות

.ד

שימוש בצורת פעיל-

ככלל שפת החקיקה היא שפה "אקטיבית" ולא "פסיבית", כך שתינתן עדיפות לביטויים בלשון "פעיל" ולא בלשון "סביל". לכן: "המנהל ייתן רישיון", ולא "רישיון יינתן בידי המנהל".

פעלים בצורת נקבה רבות -

פעלים בצורת נקבה רבות נכתבים תמיד בצורת הפועל בזכר: 'הן יעשו' ולא 'הן תעשינה'.

סדר מילים במשפט

לפחות – מקומו בסוף הביטוי, לדוגמה: שלושה ימים לפחות לפני.....

וחצי – מקומו בסוף הביטוי, לדוגמה: שלוש שנים וחצי.

ה' הידיעה בסמיכויות

סמיכויות שבהן הנסמך הוא פועל בהווה כמו יושב ראש, עורך דין, יוצא דופן וכד' ביידוע אפשריות שתי צורות: **היושב ראש** אך גם **יושב הראש**, **העורך דין** וגם **עורך הדין**, **היוצא דופן** וגם **יוצא הדופן**.

ש' הזיקה - חשוב שלא להשמיטה, לדוגמה:

- המקום שבו נמצא החפץ או המקום שהחפץ נמצא בו (ולא 'המקום בו נמצא החפץ');
- חשבון הבנק שאליו הועבר התשלום או חשבון הבנק שהתשלום הועבר אליו (ולא 'החשבון אליו הועבר התשלום');
- האזור שרוצים לפנות (ולא 'האזור אותו רוצים לפנות' - מילת 'אותו' אינה נחוצה במשפט זיקה כזה).

מספרים

- בדרך כלל מספרים עד 10 (למעט מספרים של סעיפים ופסקאות) נכתבים במילים ומ-11 בספרות (אפשר לנהוג גמישות במקרים מסוימים כמו בדוגמה זו: "תחילתו של סעיף 3 שלושים ימים מיום.....").

- עם מילת ההכפלה "פי" תמיד יבוא המספר בזכר, ולכן: פי שניים, פי שלושה.
- מספר סתמי (מספר העומד בפני עצמו ואינו מונה עצמים) יבוא בנקבה, ולכן: "השכר הממוצע הוא השכר השנתי כשהוא מחולק בשתיים עשרה".

תאריכים

- תאריכים מציינים במספר מונה ובלי ה' הידיעה: 1 באפריל (ובמילים: אחד באפריל, שניים באפריל, עשרה באפריל); ולכן: "יוגש ביום 1 באפריל בכל שנה" (או "ב-1 באפריל בכל שנה"), ולא "ביום ה-1 באפריל בכל שנה".
- ככלל כאשר מציינים תאריך מלא יש לציין גם את התאריך העברי וגם את התאריך הלועזי. את התאריך המלא יש לציין כך: ראשית את התאריך העברי - יום, חודש, שנה, ואחריו את התאריך הלועזי בסוגריים. דוגמה: ה' באייר התשס"ו (3 במאי 2006).

ראשי תיבות וקיצורים

זוח – נכתבת בלי גרשיים ומשמשת כמילה בעלת משמעות בצורתה זו. ולכן דוחות, וצורת הפועל לדוח.

- בדרך כלל כותבים מילים שלמות ולא קיצורים או ראשי תיבות: אף על פי, על ידי, מס ערך מוסף, כיוצא באלה, סעיף (ולא סע'), למעט מילים שניתן להן קיצור בהגדרה או מילים הנאמרות כקיצור כמו מלכ"ר, גלי צה"ל וכו'.
- כאשר מונים בחוק עזר כמה סעיפים יש לומר "סעיפים X עד Y" ואין להשתמש בקיצור "סעיפים X - Y".

☞ להרחבה בנושא ראו גם:

האתר של האקדמיה ללשון העברית <http://hebrew-academy.huji.ac.il>

האתר "השפה העברית" www.safa-ivrit.org

הודעה על מינוחי המשפט הפלילי, לפי חוק המוסד העליון ללשון העברית, התשי"ג-1953 (י"פ התשס"ו, עמ' 78)

8. שונות

א. אזכור חיקוקים בחוקי עזר ומראה מקום

כאשר חיקוק כלשהו נזכר בפעם הראשונה בחוק עזר, יבוא אחריו מספור, בסדר רץ, של הפניות להערת שוליים שבה יצוין מראה המקום של אותו חיקוק, הכולל את מקום הפרסום הרשמי הראשון של החיקוק הנזכר, בציון עמוד הפרסום, וכן את מקום הפרסום הרשמי של התיקון האחרון לאותו חיקוק.

דוגמאות:

"הפרשי הצמדה וריבית 15. לא שולם הקנס במועדו, יתווספו עליו הפרשי הצמדה וריבית לפי חוק פסיקת ריבית והצמדה, התשכ"א-1961¹ עד לתשלום.

¹ ס"ח התשכ"א, עמ' 192.

"תיקון סעיף 15 1. בסעיף 15(ו) לחוק עזר לבאר שבע (אספקת מים), התשס"א-2001³ (להלן - חוק העזר העיקרי), אחרי "בעד בדיקת מד-מים כאמור" יבוא "לרבות בדיקת מנגנון המותקן בו, ולרבות החלפתו או החלפת המנגנון המותקן בו, במקרה הצורך".

³ ק"ת-חש"ם, התשס"א, עמ' 350.

☞ בציון מראה מקום של חקיקה מנדטורית אם המדובר בחקיקה שפורסמה בחוקי ארץ ישראל, ייעשה שימוש בראשי התיבות "חא"י" ואם המדובר בפרסום בעיתון הרשמי ייעשה שימוש בראשי התיבות "ע"ר".

דוגמאות:

- פקודת בריאות העם, 1940 - ע"ר 1065, תוס' 1, עמ' (ע) 191 (א) 239;
- פקודת זכות יוצרים - חא"י כרך א', עמ' (ע) 364 (א) 389.

באזכור של פקודות בעלות נוסח חדש יש הבדלים בדרך האזכור של הפקודות השונות הנובעים מהעדר אחידות בנוסח הפרסום המקורי, ויש לאזכר כל פקודה בשמה כפי שפורסם במקור:

עד נוסח חדש מספר 9 - יש לציין את השם בלבד

לדוגמה: פקודת העיריות שפורסמה בדיני מדינת ישראל נוסח חדש 8, תאזכר בגוף החוק כ"פקודת העיריות", ואילו במראה המקום שלה בהערת השוליים יירשם "דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 8, עמ' 197". - בדומה לכך, מראה המקום של פקודת המועצות המקומיות הוא - דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 9, עמ' 256, ושל פקודת התעבורה - דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 7, עמ' 173.

בנוסח חדש מספר 10 ו-11 - יש לציין את השם + [נוסח חדש]

לדוגמה: פקודת הנזיקין שפורסמה בדיני מדינת ישראל נוסח חדש 10, תאזכר בגוף החוק כ"פקודת הנזיקין [נוסח חדש]" ובמראה המקום שלה בהערת השוליים יירשם "דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 10, עמ' 266".

בנוסח חדש מספר 12 ואילך - יש לציין את השם + [נוסח חדש] + שנת הפרסום

לדוגמה: פקודת המשטרה שפורסמה בדיני מדינת ישראל נוסח חדש 17 תאזכר בגוף החוק כ"פקודת המשטרה [נוסח חדש]", התשל"א-1971, ובמראה המקום שלה בהערת השוליים יירשם "דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 17, עמ' 390".

ב. ציון מקוצר של חיקוקים חוזרים

כאשר חיקוק מסוים מופיע יותר מפעם אחת בחוק העזר, ניתן לציין בפעם הראשונה שבה הוא נזכר את שמו המלא ובהמשך את שמו המקוצר.

דוגמה:

- חוק העונשין, התשל"ז-1977¹ (להלן - חוק העונשין)...

ג. הוראות מפקודת הפרשנות ומחוק הפרשנות

פקודת הפרשנות וחוק הפרשנות קובעים הוראות בעלי תחולה כללית לעניין פרשנות חיקוקים. בין השאר נקבע בהם פירוש למילים ולביטויים הנפוצים בחקיקה, הוראות לעניין פירוש סמכויות וכן הוראות שונות הנוגעות לפרשנות חיקוקים.

להלן כמה הוראות בפקודה ובחוק האמורים שהשימוש בהם נפוץ בעת ניסוח חקיקה, ושלא הוזכרו לעיל:

☞ המונח "נקבע" - מונח זה משמעו "נקבע בחיקוק שבו מצוי ביטוי זה או בתקנות שניתנו לפיו". לפיכך על פי רוב כאשר נעשה שימוש במונח האמור (למשל: השר יקבע הוראות) הכוונה לקביעה בתקנות.

☞ הביטוי "עד" - ביטוי זה, לעניין זמן, משמעו עד ועד בכלל. אשר על כן כאשר נאמר כי תוקפו של חיקוק מיום X עד יום Y, תקופת התוקף כוללת את יום Y, כלומר החיקוק פוקע ביום שלאחר יום Y.

☞ הביטוי "לפי" - ביטוי זה לעניין חיקוק מסוים משמעו גם לפי התקנות שהותקנו מכוחו של החיקוק. לפיכך כאשר נאמר "לפי הוראות חוק זה" הכוונה גם לחוק וגם לתקנות שהותקנו מכוחו.

☞ יחיד - רבים - האמור בלשון יחיד - אף לשון רבים במשמע, וכן להיפך.

זכר - נקבה - האמור בלשון זכר - אף לשון נקבה במשמע, וכן להיפך.

תקנות ומינויים מכוח חיקוק שבוטל - סעיף 23 לחוק הפרשנות קובע, כי "משבוטל חיקוק בטלים עמו התקנות והמינויים שנעשו מכוחו; אולם מקום שהחיקוק המבטל קובע הוראות במקום המבוטלות - התקנות והמינויים שנעשו מכוח ההוראות המבוטלות יעמדו בתקפם עד שיבוטלו בתקנות ובמינויים מכוח החיקוק המבטל". אשר על כן, כאשר מחוקקים חוק חדש המבטל חוק קודם באותו עניין, ממשיכים לחול המינויים והתקנות מכוח החיקוק הקודם עד שיוחלפו, ואין צורך לקבוע הוראת מעבר מפורשת בחוק החדש האומרת זאת. כך למשל גם לאחר חקיקת חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005, ממשיכים לחול תקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964, עד שיוחלפו מכוח תקנות לפי החוק החדש.

תיקון וביטול תקנות בדרך שבה הותקנו - לפי סעיף 15 לחוק הפרשנות, תיקון וביטול של חוק עזר צריך להיעשות באותה דרך שבה הותקן חוק העזר, לרבות קבלת אישור של שר כשהדבר נדרש.

פירוש של אזכורים - סעיף 25 לחוק הפרשנות קובע כי "אזכור של חיקוק בחיקוק אחר - כוונתו לחיקוק המאזכר כנוסחו בשעה שנזקקים לו, לרבות ההוראות שנוספו בו והוראות שבאו במקומו בחיקוק אחר". לכן כאשר חוק מאזכר למשל את פקודת החוק הפלילי, 1936, קוראים אותו כאילו הוא מפנה לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (אשר החליף את פקודת החוק הפלילי, 1937). יחד עם זאת כאשר מבטלים חוק, מחליפים חוק או משנים את שמו רצוי לשם "ניקיון" החקיקה לערוך תיקונים עקיפים בסוף החוק המתקן, ולתקן בהתאם לכך את כל האזכורים של החוק בחקיקה ראשית אחרת.